

F. MELCHI. CANO.

atq; hoc loco sanè iustitiæ eius qua Deo pro-
culpis poenas debitas soluimus. Quod si iur-
iusta atq; debita, Christi & vicariorum eius iu-
dicia non amplectimur, impuneq; licet earum
sententias reuicere: profecto (vt diximus) satis
factionis & res, & nomen aboleretur: aboleretur-
que proinde omnis obligatio, quæ ad standi
parendumq; iudiciis humana ratione consti-
tuitur. Illud vero, quod nobis obicitur con-
trariæ opinionis assertores, indignum est vt à
nobis refellatur: & tempus postulat vt finem
iam dicendi faciamus: nam clarus studio res
multas atq; magnas explicandi, longior qui-
dem fui, non inficior, sed erat tamen difficile,
argumentum tantum, tâq; præclarum inchoa-
tum relinquere. Quod si pro dignitate vestra
mibi tractatum non est, veniam obsecro de-
tis viri humanissimi: sin autem aliqua ex par-
te dignitati vestra fecimus satis, id omnes

Deo optimo maximo acceptum refe-
remus. In cuius gloriam, poeniten-
tiam siue virtutem, seu sacra-
mentum & ad salutis finem
& ex præcepto quoq;
Dei peculiari ne-
cessariam esse,
hacten° di
cui sit.
FINIS.

RELECTIO

DE SACRA

MENTIS IN GE-
NERE HABITA IN

ACADEMIA SAL

MANTICENSI

ANNO.

1547.

*

*Afratre Melchiore Cano sacre
Theologiæ professore, ca-
thedraque prima-
ria præfecto.*

COMPLVTI

Ex officina Ioannis Brocarij.

1558.

RELECTIO
DE SACRA
MENTIS IN GE-
NERE HABITA IN
ACADEMIA SAL
MANTICENSI
ANNO.
1547.

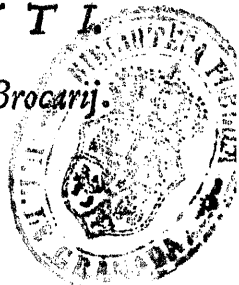
*

*Afratre Melchiore Cano sacra
Theologia professore, ca-
thedraque prima-
ria praefecto.*

COMPLVTI

Ex officina Ioannis Brocarij.

1558.

Thema huius relectionis.

Samaritanus approprias alligavit vulnera eius infundens oleum & vinum Lucae capite decimo.

Prima conculsio.

Sacramenta omni tempore fuisse ad salutem hominibus necessaria, quemadmodum & fide in unum salvatorem dominum Iesum Christum, quam eandem diuersis licet sacramentis, & olim veteres & nunc etiam nos exterius profiteremur.

Secunda conclusio.

Sacramenta vero nulla, aut naturalis, aut scriptae legis sanare hominem potuisse, cum sola, quae in noua lege sunt à Christo seruatore instituta, verè proprieque gratiam & salutem efficiant.

POSTERIORES cura & prouerbio & experientia teste, meliores esse consueuerunt. Cum igitur in tradendis disciplinis laudabilis obtineat consuetudo, ut praeter quotidianam lectionem aliquid accuratius elaboratum magistri relegant, quo velut adipe selecto, discipulorum animi vegetati, avidius ad suam quisque professionem alliciantur: factum est ut sapientissimus magister noster Canus importunis amicorum precibus victus, posteriorum cogitationum suarum primitias nobis aderet. Eae sunt duae relectiones Theologicae tali vero profectio dignae: altera de sacramentis in genere, altera de poenitentia. In quibus nescias caedide lector vtrum magis in viro isto mirere, acumen ingenii verè theologicum,

nō de rebus nihili (vt ferè fit) disputā
tis, an dicēdi faciēdiā cū facilitate, &
perspicuitate cōiunctā. Nā in ceteris
cū semp sui similis sit, nescio quo hīc pa
cto seipsum supare videtur, adeo inge
niosè oīa discuti, dilucidè ob oculos
ponit, propriè & elegāter differit, Por
rò si ad eū modū res theologica, natio
suo fulgore nitida tractaretur, spes es
set, fore vt oēs illius cādidiati breui sco
pū attingerēt. Ceterū qd facias multis
qui theologi vocabulū dignè sibi vsur
pare vidētur, si more andabatarū gla
diū in tenebris vētilēt, si artis theologi
ca: quā petere instituerā obliui, Iberis
interim naniis implicati, p nihilo di
gladiētur? An qui eiusmodi sunt, nō si
miles dices prociis Penelopes, qui pedi
sequarū lenociniis in ipso statim vesti
bulo remorati, ad arcē dn̄ae quò iter in
tende-

tēderāt nō pueniūt? Veritas nēpe vna
est, quae sola vult amari, et nullo modo
patitur pelicē. Sed et maiestatē et gra
uitatē sibi vēdicat non vulgarē, illotis
ad eā pedibus, si q̄s tētet irruere, is ve
lut alter Ixiō nubē p Iunone tenebit, te
meritatis suae p̄nas ver satili semp ro
ta daturus. An nō Apostolus n̄r hos ti
bividerur p̄priis pinxisse coloribus sē
per discētes, et nūquā ad veritatis sciē
tiā pueniētes? tu verò vir theologe si cu
pis ad theologicæ veritatis desideratos
plex⁹ cōpēdio puenire, neglectis an
cillis q̄ seruiūt cū filiis suis, lege et relege q̄
tibi tradit purę, et libere veritatis ama
tor magister n̄r Can⁹. Et si munusculū
hoc q̄ tibi addicit nō magnitudine sed
precio estimandū placere cognouerit
(placebit aūr haud dubiè) plura deiceps
(nā tot⁹ tibi dicar⁹ est) sperare poterit.

Procœmium.

O L L E M
equidem, viri
grauissimi: no
uas à me res
aliquas de re-
bus antiquif-
simis disputa-
turo hodierna die expectaretis.
Nam & vbique gentium fugien-
da Theologo doctrinæ nouitas,
quæ cum semper periculosa est,
tum ferè vt vetustati, ita quoq; ve-
ritati contraria, & quam nunc
disputationem de sacramentis
instituiamus maiori ex parte ve-
terum traditione consistit, & in
hoc

4
hoc celeberrimo toto terrarum
orbe gymnasio illud magnope-
re conandum est, ne nouitiis o-
pinionibus, aut Theologiæ di-
gnitas, aut maiorum nostrorum
auctoritas minuatur. Quocir-
ca si in earum rerum assertionem,
quas hodie sum explicaturus,
quorundam fortè iuniorum pla-
cita refellero, idque suppressis
etiam, tacitisque nominibus,
quæso ne arrogantia tribuatis:
quin potius existimate sedulo
me in id incumbere, vt ne scola-
stica dogmata noua esse videan-
tur, sed antiqua & nostræ reli-
gionis auctorum ingenio, atque
eruditione commendata. Quod
si intellexerimus primam hanc

relectionem laudari à vobis laudatis viris, aut certè consilium nostrum conatumque probari, maiora & grauiora de incepto Christo iuuante proferemus.

Locum igitur hodierna disputatione repetendum magister ex decimo euangelii. Luc. c. desumpsit. principium aptissimū. 4. suo sententiarum libro indaturus: vnde & nos ad vestram hanc academiam accedentes nostrarum quoque lectionum principium dedimus. Locus autem huiusmodi verbis continetur. Samaritanus approprians alligauit vulnera eius infundens oleū & vinum.

Ac Samaritani parabola quidem

5
dem iuxta germanum literæ sensum in id est à dño composita, vt proximus quem perinde, atque nos ipsos diligere iubemur, non cognationis, aut sanguinis propinquitate: sed humanitatis & beneuolentiæ coniunctione definiretur. Homini quippe sauciato, qui descendens ab Hierusalem in latrones inciderat, non aut Leuita, aut sacerdos ciuitatis generisque ratione coniunctus tulit opem: sed Samaritanus alienus à Iudeorum commercio quidem, sed non ab humanitate tamen alienus. Verum tam accuratè conficta enarrataque similitudo vniuersis sanctis expositoribus visa est mysticum aliū sensum

sensum inferre, iuxta quem de-
 scendens homo in ciuitatē Hie-
 rico, humanum genus intelligi-
 tur: cui vulnerato, spoliato, iacē-
 ti, semineci post peccatum, Chri-
 stus Iesus reuera Samaritanus,
 hoc est, custos vnicus ipse no-
 ster naturæ etiam communione
 propinquus effectus, medicinas
 adhibuerit spiritales, quibus pec-
 catorū omnium vulneribus me-
 deretur. Has nos medicinas sa-
 cramenta vocamus, de quæ
 his disputationem in ge-
 nere suscepimus quin-
 que præcipuè par-
 tibus continen-
 dam.

*

6

P A I M A P A R S.

PRIMVM enim
 definiemus sacra-
 menti nomen, vt in-
 telligat omnes quid
 sit id, de quo disse-
 ritur, mox ostende-
 mus sine fide vnus
 mediatoris IESV
 CHRISTI, quæ
 sacramenta designant, neminem fuisse salu-
 tem consecutum. Deinde monstrabimus
 sacramenta fuisse semper post peccatum ho-
 minis ad salutem necessaria. Quarto loco
 explicabimus quænam sacramenta hanc sa-
 lutem effecerint.

Postremò colligemus id, quod explicatu
 difficilimū est, quo propriè discrimine sa-
 cramenta noua à veteribus separētur. Prin-
 cipio itaque, vt viam reliquis quæstionibus
 faciamus, sacramentum à plerisque defini-
 tur esse sacræ rei signum. Cui quidem fini-
 tioni multipliciter obiicitur: sic enim obie-
 ctionibus expositis facilius erit rei definitæ
 intelligentia.

Primò, coniugium in statu innocentia,
 erat signum rei sacræ, id est, coniunctionis
 inter

Prima pars.

Eph. 5. inter Christum, & ecclesiam, quemadmodum Apostolus docet, & tamen non erat sacramentum, vt nunc quidem de sacramētis loquimur, cum in illo statu, nec morbus esset, nec proinde medicina.

Deinde sacrilegium Abel non fuit sacramentum, nō plus certe quā oblatio Cain fuit tamen signum rei sacræ eius videlicet sacrificij quod & Christus in ara crucis obtulit, & nos offerimus in altari, vt in vniuersum de veteribus hostis August. tradit, igitur definitio mala. Præterea serpens æneus à Moysè in deserto suspensus, Manna item eodem loco Iudæis exhibitum, signa fuere rerum sacrarum, vt Ioan. euāgelium docet. At certè non fuere sacramenta.

1. Cor. 5. Præterea agnus paschalis, auctore Paulo rei sacræ signū erat, nec magis videtur fuisse sacramentum, quā alia figuræ, quæ in veteri lege præcesserunt.

Luc. 7. Ad hæc verba Christi apud Lucam, remittuntur tibi peccata tua. Sacramenta minimè fuerunt, cum tamen fuerint signum rei sacræ, id est remissionis peccatorū, quæ etiam effecere. Et confirmatur: illa verba, ego te baptizo, &c. sunt sacræ rei signū ablutiois, scilicet, interioris cuius etiam sunt causa. Sed sacramenta non sunt, nisi ita definiamus,

Relectionis.

7

piamus, vt sacramentorum formas, sacramenta nuncupemus.

Præterea aqua lustralis, quam vulgus benedictam appellat, signum est rei sacræ, & signum quoque sanctificatiuum: at certum est tamen non esse sacramētum. Definitio igitur est inepta. Maior enim propositio factis probatur Alexand. Papæ testimonio in decretis suis, vbi afferit aquam sale conspersam, & diuinis precibus consecratam populum sanctificare, inquinatos mundare, insidias diaboli auertere, sanitatem corporis & animæ præstare.

Corpus denique Christi in Eucharistiam contentum non est signum. Signū est enim August. finiente, quod præter speciem, quæ ingerit sensibus, aliud à se cognoscere facit. Corpus autem Christi, licet invisibiliter sub specie panis contineatur, sine dubio sacramentum est, non ergo sacramentum aptè finitur, quod sit sacræ rei signum.

His atque aliis argumentis definitionem hanc à magistro sententiarum approbatam, iuniores quidam facile reiiciūt, quibus nos tamen facilius respondebimus, si tria prius principia ponamus. Quæ si cuiquam non bene prouisa, & diligenter explorata videantur.

Huic

De conse-
cra. d. 3.
cap. aqua.

2. de do-
ctri. Chri-
sti.
c. 1. de cō-
secr. d. 2.
ca. signū.

10. de ciui-
ta. ca. 20.

3. & 6.

1. Cor. 5.

Luc. 7.

Prima pars

Huic illud respondere possumus: non id nos quærere, ut omnibus probentur, quæ asserimus. Nam id fieri non potest, sed ut eis, qui iuxta rei naturam de qua disseritur, argumenta requirunt.

Primum itaq; fundamentum est, sacramenta esse sacras quasdam cæremonias ad Dei cultum videlicet pertinentes. Nam ante omnia id sacramenti nomē præsefert, quod à sacro deriuatum. Varro de lingua Latina auctor est. Sacrorum autem administratio ad religionem, qua Deum colimus pertinet. Quare & sacramentum opus est religionis.

Rursum in sacramentis profiteamur nos salutem à Deo saluatore quærere, id verò ad pietatem, qua Deo cultum exhibemus spectare manifestum est.

Peccata in super, quæ in sacramentorum vel administratione, vel susceptione fiunt, virtuti religionis aduersatur, sunt enim, vel superstitiones, vel sacrilegia, ergo recta ipsa sacramentorū, siue susceptio, seu administratio actus est religionis. Aug. de mun. definit non quodlibet signum esse sacramentum, sed quod sit sacrum signum.

Secundum fundamentum est, nō quodcunq; sacramentum esse: sed quod ha-

beat

Relectionis. 8

beat occultam, & reconditam significacionem. Nam vulgari sermone, tūc siue verbis seu rebus inesse dicimus sacramentū, cū est significatio quædā abscondita. Mox etiam Greg. i. q. i. c. multi. ob id ait sacramenta dici, quia sub tegumento corporalium rerū diuina virtus secretius operatur salutē. Vnde à secretis sacris sacramēta asserit appellata.

Præterea interpres noui testamenti vbi apud Græcos habetur *μυστήριον* ferè traducit sacramentū. At mysterium absconditā & occultam habet insinuationem, ut eodē ca. Grego. affirmat. Non igitur est sacramentū nisi sit occulta, & cōdita significatio. Hinc illa vulgata doctrina, sacramenta rebus sensibilibus cōstare, quarum figura, scilicet occultius adumbrentur res insensibiles. Sola namque verborum expressa significatio sacramentum non efficeret. Sacramēta quippe sine verbis fuere quædā in lege tū naturali, tū scripta: sine rebus autem nulla fuere sacramenta. Rerū itaq; significacionem ratio sacramenti requirit. Atq; eo fortasse Samaritanus hic noster oleum, & vinum res materiales, ac visibiles exhibuisse legitur, verba exhibuisse non legitur.

Hinc etiam illud est, quod Aug. tradidit, oportere res, quibus sacramenta constant,

ima-

Epist. 23.

Col.

1. Th.

Epist. 23.

ad Boni.

episcopū.

Prima pars

imaginem, & similitudinem gerere earum rerum, quarum signa & sacramenta esse dicuntur, verbi gratia baptismus lauat, ideo completur in aqua, Eucharistia reficit, ob idque panis & vini speciem accipit: vnctio fouet, idcirco ministratur in oleo: in penitentia demum sub aperta forma iudicij, vbi & testis, & reus, & iudex, & accusator inducitur, iudicium illud interius licet agnoscere, quo ab inuisibili iudice reus, vel absoluitur, vel ligatur. Ita in cæteris sacramentis inueniemus mysticam sacramentorum significationem, quadam imaginis & figuræ proportionem consistere.

Tertium fundamentum est, sacramenta esse signa sanctificationis practica, quæ, scilicet, ipso vsu adhibentur ad sanctificandû. Nam cum sit duplex signum sanctitatis, alterum speculatiuum, vt nomen sanctum, vel sanctificans: alterum practicum, quod non solum significat sanctificationem, verum & exhibet, vt baptismus exterior, sacramentum non signum speculatiuum, sed practicum est.

1. q. 1.

Id verò ex eodem cap. multi cum primis habetur vbi Greg. ait, sacramenta dici, quòd sub tegumento corporalium rerum diuina virtutis secretius salutem operetur.

Item

Relectionis.

9

Itè nisi ita esset, plura in nouâ lege essent quàm septè sacramenta quandoquidè sacramentorum signa speculatiua plura sunt.

Præterea in sensu, quo scholastici disputant de sacramentis, spirituales & sacras medicinas intelligere cogimur, quæ nisi signa practica, & sanctificatiua sint, intelligi nulla ratione possunt.

Est igitur sacramentum, vt hæc tria simul principia complectamur, sacrum & occultum signum ad sanctificandû institutum. In quem sensum illa definitio est optima, sacramentum est sacræ rei signum.

Quare ad primum argumentum facillimè responderetur, matrimonium nec in statu innocentia, nec in alio vnquã ante euangelium tẽpore fuisse sanctificatiuum, vnde nec fuit sacramentû, nisi latissimè quodlibet mysteriû sacramentû vocare velis, quod vt modo diximus, interpret noui, ac veteris testamenti sæpius facit. Quo significatu nunc de sacramentis minimè disputamus, sed cû concilio Floren: à sacris alijs sacramenta distinguimus, vt peculiariter ad sanctificandû homines instituta.

Respõderi quoq; potest, matrimonium nec in statu innocentia, nec in lege natura, aut scripturæ signû fuisse sacrû & religiosû,

B

quippe

Prima pars

quippe cum nō esset opus diuini cultus, sed magis ciuilibus humanisq; cōtractus in natura solū vel p̄pagationē, vel remediū institutus: at in legenoua simul, & sanctificatiuū, & sacruū est, vt cætera religionis Christianæ sacramēta. Nec in p̄sentia vertere in q̄stionē volumus, an matrimoniū, quod vel per procuratores, vel etiā ab ipsis coniugibus sine ecclesiæ ministro, sineq; aliqua religionis cæremonia prophanē cōtrahit, sacramentū sit. Tamen si vocari in dubiū iure fortasse potest. Nā eiusmodi cōtractus, qd̄ iā in sinuauimus, purē ciuilibus est, nec aliqua ex parte opus religionis sacruū: quare nō est sacramentū. Deinde quia cū sine sacerdote, vel p̄pcuratores, vel p̄ literas, vel aliter quocūq; modo fideles cōtrahunt nō se existimāt esse sacrilegos si nō sint in gratia, quo tēpore cōtrahunt. At si sacramentum cōficeretur p̄culdubio sacrilegi essent. Præterea quia recipere sacramentum vnus pro alio nō potest, ergo quod per alios cōtrahit nō est sacramentum. Præterea vt concilium Floren. definit, omnia sacramenta tribus constāt, materia, forma, ministro; quorū si aliquod desit, nō perficitur sacramentū. At cum matrimonium sine sacerdote, aut ministro ecclesiastico cōtrahitur, vnum reuera deest, non igitur con-

ficitur

Relectionis.

10

ficitur sacramentum, sed de huiusmodi questione alio loco fusius & copiosius disseremus.

Ad secundum respondeo sacrificiū fuisse duplex in lege, tam naturali, quam scripta. Alterum ad protestandum Deum esse auctore ac dominū, & huiusmodi non erat sacramentum. Tamen si illius sacrificij signum erat, quo religio nostra Deum vnice colit. Alterum verō in id factum est, vt Deus mortalium culpis infensus placaretur, quod erat vtique sacramentum. Videntur autem sacrificium Abel prioris generis fuisse, quoniam munus solū fuisse perhibetur, sicut & oblatio Cain. Quare nō fuerunt sacramenta, quæ à generalibus sacrificiis concilium Floren. discernit.

Ad tertium, serpens æneus & manna signa sacra nō fuerunt, licet rerum sacrarum fuerint significatiua. Nec enim aut erectio serpentis, aut manna vsus in id fuit, vt Deo religionis cultus exhiberetur.

Vtriusq; præterea reiusus erat in effectum aliquem corporalem. Serpens nanque non fuit erectus ad sanctificandū animum, sed ad sanandū corpus. Nec manna præstitū Iudæis est ad sanctitatē ipsius, sed ad faciendam carnem. Non igitur fuerunt signa practica

B 2 sanctifi-

sanctificationis, ac proinde nec sacramēta.
Quāquā intelligētes huiusmodi rerū futu-
rarū mystica signa per fidē rerū, quas crede-
bant, iustificabātur: omnes enim eādē escā
spiritalē manducauerunt, & eundem po-
tum spiritalem biberunt. Bibebant autē de
spiritali consequente eos pētra, vt A postō.

1. Cor. 10

in priore ad Corin. epistola testatur.

3. p. q. 73.

artic. 5. &

1. ad Cor.

5. l. 2.

Ad quartū, quibusdā agnus paschalis non
videt fuisse legis veteris sacramentū, q̄ in il-
lius esu nullus vsus sanctificationis apparet.
At D. Tho. multò aliter intellexit. Quē ad-
modū in lege noua alia sunt sacramēta dire-
ctē parata, & instituta ad mundandū, ac san-
ctificandū homines, vt baptismus, & pœni-
tētia. Alia verò supponūt iā esse mūdōs, dā-
turq; in vsus sanctificatorum. Sic in veteri
lege agnus paschalis sacramentū mundorū
fuit, nēpe quē nisi sanctis, & mūdīs edere nō
licebat. Atq; idcirco nō fuit opus, vt imun-
dos sanctificaret, sed sat fuit adhiberi ad cō-
firmationē legalis sanctitatis, q̄ qdē habere
nemini cōtingebat, nisi agnus paschalis ede-
ret: q̄ si cui ratio hęc subtilior videat, q̄ vt
cōi sensui possit accōmodari, credat agnum
paschalē nō in memoriā solū. Aegyptianæ
redēptionis immolari, sed etiā pro peccatis
Israēlitici populi, sicut eucharistiæ sacramē-
tum,

tū, & signū cōmemoratiuū est prateritæ re-
dēptionis, & pro peccatis fidelium imolatū.
At sacrificiū pro culpis oblatū, quod retro
iam diximus, sacramentum erat.

Ad quintū, patet verba Christi nō perti-
nuisse ad ritum aliquē religionis, sed tantū
explicasse diuinam potestatem. Nam eadē
loquendi forma Dominus dixit, surge &
ambula, fides tua te saluum fecit, & alia eius-
modi, quæ passim reperies apud euangeli-
stas. Imò verò non existimauerim verba il-
la fuisse quasi instrumētum, quo Dominus
ad sanctificationē vteret, quod tamē esset
necessariū, vt ibi esset sacramētū. Rursū &
manifestā etiā habēt significationē, nec ge-
stum ibi fuit quidquam, quod sub rerū cor-
poralium imagine occultum mysterium in-
sinuaret, quapropter nullum fuit eo loco
sacramentum.

Atq; inde cōfirmatio addita facillē solue-
retur. Si enim nouæ legis sacramento sola
verborū expressa significatio esset, nō esset
ppria ratio sacramēti. Tamen si dicere quo-
que possumus signū partiale sanctificatiōis
esse quidē partē sacramēti, nō autē esse sa-
cramentū hoc est signū integrū sanctitatis,
qd̄ videlicet in noua lege materia formaq;
cōstat rebus, & verbis. Quo fit, vt cū artifi-

tiosum cōpositum esse sacramentū videat, nō pro forma verborū accipiendū sit, sed p materia potius rerū sensibiliū: quēadmodū vasis, aut statux vocabulū nō pro forma artis accipim⁹, sed pro materia habēte formā.

3. p. q. 65.
arti. 5. ad
6.

Ad sextū, aliorū solutionibus prætermis, quæ nisi me opinio fallit, nō sunt idoneæ, respōdeo, cum. D. Th. aquā benedictā nō esse signū sanctificatiū, etiā si nō pccnas culparum modō: sed, id quod mihi pbabilius est, culpas quoq; veniales remittat: Nā quēadmodum illæ ceremoniæ sacræ, quæ præparāt quidem ad baptismi sanctificationē, at nō sacrāt tamen suscipientē vt exorcismus, sacramenta dici non possunt: possunt autem vocari sacramentalia quasi sacramentorū ipsorū sanctificatiū præparationes, sic aqua benedicta & cætera eiusmodi, quæ peccata solum venialia delent: quoniā sanctitatem præstare nequeunt, sacramentalia sunt, non sacramenta.

Sed obiicis, ergo cōfirmatio nō est sacramentum, vt quæ baptismo adiuncta ipsius effectum perficit. Nego consequentiā, quia effectus proprius confirmationis sine collatione gratiæ, per quam est vera sanctificatio p̄stari nō potest, & idē omnino est in reliq; ecclesiæ sacramētis, remissio autē venialiu, qui

qui est effectus aquæ benedictæ sine collatione gratiæ, & sanctitatis confertur. Effectus præterea aquæ benedictæ in sacramēto pccnitentiæ est, vnde sacramētale, quod additur annexū sacramento pccnitentiæ est, & videlicet, integrū suū effectū nō habuit. At effectus cōfirmationis p̄prius in sacramēto baptismi nō est, siue in alio quidē sacramento. Quare nō est sacramentale, quasi alicui sacramēto secundario cōiunctū, sed est perse verū pfectūq; sacramentū. Quæ vel maxime in d̄tōe eorū error fit manifestus, q sacramēto vntionis extremæ remissionem venialium, tanquam effectum propriū assignauerūt, quod si esset, certē vntio nō esset sacramentum, sed sacramentale quidam.

Quod autem Alexander asserit aquam consecratā populū sanctificare, purgare, sanare, forsam intelligendum est non solū de aquā ista vulgari, quæ in remissionem venialium aspergimur: sed de aqua etiā ad baptismum populi parāda, quæ prius etiā sale conspergitur, & diuinis precibus consecratur: cōfert enim summus p̄t̄fex elemēta, quæ Christus religio in suū vsum v̄dicare solet cū iis, quorū fuit olim vsus ī veteri testamēto, docetq; maiorem nostris inesse vim sanctificandi, purgandi, sanādi, quā v̄teribus.

Prima pars

Quod si cui hæc nra intelligentia displicet, quæ tamè vt linū lino ita faciliè antecessibus cōsequentia necit, is tale habeat respōsum, aqua sacrā, & benedictā sanctificare, & purgare secūdum quid, eò q̄ peccatorū peccatas soluit, culpas itē veniales. Nūquā verò simpliciter, & absolute sanctificat, quod ratio sacramēti requirit. At si hinc colligas legis veteris nulla fuisse sacramēta, quæ videlicet neminem sanctificabant, huic nos argumento suo postea loco respondebimus.

Ad postremū verò nūc dicitur, aliud esse sacramentū tantū, aliud esse simul, & rē sacramenti & sacramentū, vt. c. cū Marthe. de celebratione missarū Innocētius tradit: hic igit̄ nos definimus sacramentū tantū, quod oportet esse sensibile. At qd̄ simul est res, & sacramentū satis habet si sit signū intelligibile: vt character signū est spirituale, quo sumus interius cōsignati, & corpus Christi signū est intellectuale corporis mysticū, hoc est, ecclesiasticæ vnitatis, qua significatione & corpus Christi, & character appellantur sacramēta. Diuus tamè Aug. dicit esse figuratū sermonē, cū corpus Christi vocat sacramētu: nā rerū similitudines nonnunquā rerum ipsarum, quarum sunt signa vocabula accipiunt, vt in Apoca. Agnus, qui occisus est

Epi. 23. ad
bonificiū

Relectionis.

13

est ab origine mundi, id est, agnus signatus ab origine mundi, vt & Augusti. sine cuius alius fuerit eius operis auctor. Homin. 10. in Apoc. legit, & ad Rom. 6. Cōspulsi enim sumus cū illo per baptismū, & ad Corin. 10. Petra autem erat Christus: eodē, inquit, modo sacramentū corporis Christi, corpus Christi est: & sacramentū sanguinis, sanguis est. Ac de prima parte satis nobis fuerit disputatum.

Secunda pars.

Equitur altera, vbi dicitur benedū est, ad fides Christi saluatoris nostri fuerit in omni lege ad salutem necessaria. Et pro parte quidem negatiua illud est præcipuum argumentum, quia lege naturæ satis erat credere Deum esse, & esse remuneratorem in quærentium se, vt Apostolus ad Hebræos. 11. videtur astruere, fides igitur vnus mediatoris, qui, scilicet, Deū placaret, saluaret homines, non erat necessaria.

Præterea

Secunda pars

Præterea, nō in lege naturæ modò, verũ etiam scripturæ satis ad salutem erat seruare mandata, iuxta id, quod Dñs ait: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. At decẽ mandata legis, de quibus sermo erat naturali ratione continebantur, non ergo ad salutem erat fides vnus mediatoris necessaria.

Pro parte verò affirmatiua illud A postoli testimoniũ est, vnus Deus, vnus mediator Dei, & hominũ homo Chr̃s Iesus. 1. ad Ti. 2.

Volumus hinc nos, quasi Troianum bellũ gemino ab ouo, huius argumẽti materiã exordiri, indeq; disputationẽ inchoare, an videlicet homines in statu innocentie, vel etiã angelos viatores contingere potuerit sine Christi fide salutẽ habere. Nã alienum est, hocã præsentis disputatione, & ab instituto huius dici prorsus remotum, nō enim hoc sane loco in fidei questionẽ incurreremus, nisi sacramentorũ ratio postularet. Et enim cum sint sacramenta omnia, quædam fidei in Christum protestationes: non aliter cõmodè potuimus sacramentorum necessitatẽ definire, nisi prius statuissẽmus quousq; Christi fides sit, fueritq; mortalib⁹ necessaria. Nã sacramenta mortalium sunt medicinæ. Itaq; vt ad huius questionis caput recurrat oratio, dupliciter potest intelligi fides Christi, &

Relectionis.

14

Christi, & implicita & explicita. Nẽpe Christiani explicitè in Christum Deum, & hominem credimus. At qui credit olim deũ humanæ salutis procuratorẽ per aliqua media mortales in vitam, eternã reparaturum, is Christi fidem habuit implicitam.

Prima igitur conclusio sit, non fuit fides Christi explicita semper ad salutẽ in omni lege hominibus necessaria.

Hanc & magister. 3. d. 25. & cõmuniter theologorũ consensus. Eandem habet diuus Aug. cõtra Faustum, li. 9. c. 14. Imò & A postolus ad Gala. 3. eandẽ, nisi ego curatio, videtur confirmare, cum ait, conclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Prius aut quã veniret fides, scilicet, euãgelica, sub lege custodiebantur, cõclusi in eam fidẽ, quæ reuelada erat. Satis ergo erat fides implicita Iesu Christi ad illius veteris populi salutem, populi in quã in eam fidẽ conclusi, quæ tempore gratiæ erat manifestius explicada: multò igitur minus fides Christi explicita in lege naturæ ad salutẽ requirebat.

Secũda conclusio, fides Chr̃i redẽptoris saltẽ implicita fuit semper post lapsũ hominibus necessaria. Hãc citra fidei periculũ negare non licet, quã vtiq; auctores imprimis grauissimi

grauissimi confirmant, quorum testimonia infirmare nulla ratione possumus. Hieronymus in 2. c. epistolæ ad Gala. super ea verba, scientes quod non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi, admonere, inquit, debemus sanctos, qui antiquitas fuerit, ex fide Christi iustificatos. Siquidem Abraham vidit diem Christi, & lætatur est: Et Moyses maiores diuitias extrinxiuit, thesauro Ægyptiorum, in proprium Christi, aspiciet enim in remunerationem. Et Elias vidit gloriam Christo, vt Ioan. Euan. commemorat. Et Iudas de omnibus generaliter. Item in .c. 4. eiusdem epistolæ: Hæres iste paruulus, qui nihil differt a seruo, sed sub tutoribus est, vsque ad præfixitum tempus a patre totum humanum genus, inquit, vsq; ad aduentum Christi significat. Quomodo enim omnes in protoplasto Adam necdum nati moriuntur, ita & oēs, & hi, qui in aduentu Christi nati sunt, in secundo Adam viuificantur. Iste intellectus ecclesiæ catholicæ conuenit, quæ & veteris, & noui testamenti vnam asserit prouidentiam, nec distinguit in tempore, quos conditione sociauit. Omnes ædificati sumus super fundamentum Apostolorum, & prophetarum continente nos angulari lapide

lapidi Iesu Christo, omnes vnus panis sumus, & duo consensimus super terram. Et quomodo nos super prophetas fundati sumus, ita & patriarchæ in Apostolorum fundamentis constiterunt, hætenus Hieronymus.

Præclara certæ, & tali viro digna interpretatio. Quemadmodum enim paruulus hæres idem est & adultus, sic populus illo antiquus, & hinc nouus eadem fide, & religione contentus eadem quoq; ecclesia est. Ac sicut in paruulo implicite continetur, quod postea explicatur in adulto, ita fides illa antiquorum paruula fuit, & vi sua continebat implicite quod deinde crescens habuit explicite.

Diuisiorem Augustinus hæc sententiam frequentissimè repetit, lib. primo contra duas epistolas Pelagianorum .c. 21. & super Ioan. tract. 45. & episto. 157. quæ scribitur ad Optatum, vt multa alia loca prætermittam. Illa sit fides salua, inquit, qua credimus nullum hominem siue maioris, siue paruulæ quamlibet, & recentis ætatis liberari a contagione mortis antiquæ, & obligatione peccati, quod prima natiuitate contraxit, nisi per vnum mediatorem Dei & hominum Christum Iesum. Cuius hominis eiusdemque Dei saluberima fide, etiã illi iusti salui facti

Secunda pars

facti sunt, qui priusquā veniret in carne, in carne crediderūt esse venturū. Eadem namque fides est & nra & illorū. Quoniā hoc crediderunt illi futurum, quod nos credimus factum, & sacramenta quidē potuerūt esse pro tēporum diuersitate diuersa, sed ad unitatem tamen eiusdē fidei cōcordissimē recurrentiā. Proinde cū omnes iusti, siue ante incarnationē, siue post incarnationem Christi, nec vixerūt, nec viuāt, nisi ex fide incarnationis Christi: profectō quod scriptū est, non esse aliud nomen sub cōelo, in quō nobis oporteat saluos fieri: ex illo tempore valet ad saluandum genus humanum, ex quo in Adā vitiatum est: haecenus August. Grego. quoq; Homi. 16. in Ezechielē in huius rei figuram etiam asserit, turbas, quae praecedebāt, & sequebātur, vtrasque pariter acclamasse filio David osanna in excelsis. Possē equidem testimonia proferre in huius rei confirmationem sanctorum aliorum, sed ne multa, proferre satius est sacrarū testimonia literarum, in quibus illud primū est quod habetur. 2. ad Cor. 4. habentes eundē spiritū fidei, sicut scriptū est: Credidi propter quod locutus sum, & nos credimus propter quod & loquimur.

Secūdu verō habet. 1. ad Cor. 10. Patres nostri

Relectionis.

16

nri oēs sub nube fuerūt, & oēs mare trāsierūt, & oēs in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari, & oēs eandē escā spirituale manducauerūt, & oēs eundē potum biberunt. Bibebant autem de spiritali consequente eos petra: Petra autem erat Christus.

Tertiū ad Rom. 5. sicut p vni⁹ delictū in oēs homines in cōdēnationē, sic & p vnius iustitiā in omnes homines in iustificationem.

Postremū idēq; grauissimū, ad Ro. 3. quo cetera, & explicatur, & cōfirmatur. Oēs peccauerūt, & egēt gloria Dei iustificati gratis per gratiā ipsius, per redēptionē, quae est in Chrō Iesu, quē proposuit Deus propitiatorē per fidē ad cōstensionē iustitiāe suae, propter remissionē praecedentium delictorū, ut sit ipse iustus & iustificans eū, qui est ex fide Iesu Christi: vnus est enim Deus, qui iustificat circumcisionem ex fide, & praepitiū per fidē. Et causa est in promptu, nō enim possent peccatores abiecto peccato deo recōciliari nisi crederēt se peccatorū veniā grā diuina posse cōloqui. Nec sciret homo iustitiā, & salutē querere, nisi vn de perēda esset agnosceret. Sēper ergo necessariū fuit credere Deū esse hoīm iustificatōrē, ac saluatōrē, quo videlicet prouidēte solutis remedia erat humano gnū cōparāda: hac verō fide implicite

Secunda pars

36
 plicitè credebatur in Chr̄m, p̄ quē De⁹ erat iu-
 stificaturus, seruaturusq; vniuersas natiōes.

11
 Tertia conclusio, fides Christi explicita
 post euāgelii diuulgationem, est ad salu-
 tem cuiusq; hominis necessaria, in cuius cō-
 firmationem testimonia sanctorum retro-
 citata, non tam idonea sunt, quàm ego desi-
 dero. Indiscriminatim enim asserit nemi-
 nem, nec pusillum, nec magnum, aut in no-
 ua, aut in antiqua lege sine Christi fide po-
 tuisse saluari. Cū igitur veteres sine fide
 explicita Christi salutem fuerint assecuti ex
 sanctorum testimoniis, vt videtur, confir-
 mare non possumus fidem explicitam esse
 nunc temporis necessariam. At tunc hoc ar-
 gumentum nonnullos omnino commo-
 uit, vt tertiam conclusionem inficiarentur.

2
 Illud etiam, quod præceptum de fide Chri-
 sti potest inuincibiliter ignorari, Ioan. 15. Si
 non venissem, & locutus eis non fuisset,
 peccatū non haberent. Ergo & potest quis
 saluari sine explicita fide Christi, faciendo
 aliter quæcūq; lex naturæ præscribit, & cō-
 firmatur: quia potest quis in nemoribus,
 vel in syluis educari, quō nullus predicator
 accedat, nec tñ fidem Ch̄i habere potest si-
 ne prædicatē, ad Rom. 10. Ergo per fidē im-
 plicitā Christi, sicut in lege naturæ saluabit.

Confir

Relectionis.

17

4
 Confirmatur deinde, quia statim à Chri-
 sti passione, illi ad quos euāgelium nō per-
 uenerat seruabatur, vel in lege Moyſi, vel
 in lege naturæ. Ergo & nunc ij, ad quos nō
 dum peruenit euāgelii predicatio, verbi
 gratia, Indi, nam eodem penitus modo, si-
 cut illis nō fuerat Chr̄s annūciatus, ita &
 apud hos nō est inuulgatum euāgelium.

His tamen nō obstaculis: tertia illa con- }
 clusio vsq; ad eō certa est, vt eam negare nō }
 periculosum modò, verum etiā erroneum }
 sit, hæreticum dicerē, nisi modestius esset ec- }
 clesiæ definitioni huius vocabuli notā dere- }
 linquere. Id ego statim ostendā, si prius ta- }
 men discrimen inter fidē veteris, & noui te- }
 stamēti, vt videlicet illa fuerit implicita, hæc }
 aut explicita certis documētis declarauero. }
 Primū igitur D. Aug. lib. 19. cōtra Faust. c. }
 14. Antiqui iusti, ait, sacramentis suis intel- }
 ligebāt venturā prænunciari reuelationem }
 fidei, ex qualibet adhuc operata, & abscondi- }
 ta etiā ipsi viuebāt. Et infra, tunc ergo occul- }
 ta erat fides. Nā eadem credebant, eademq; }
 sperabant omnes iusti, & sancti, etiam tem- }
 porum illorum. Nūc aut reuelata est fides, }
 in quā conclusus erat populus quando sub }
 lege custodiebatur. Ecce Aug. testimonio }
 Pauli ad Gala. 3. Id probat, quod assumpti-

C mus

Secunda pars

mus discrimen esse veteris, & nouæ fidei.
Præterea idē Apo. vt antè iā vidimus ad
Gala. 4. cōparans fidē illius veteris populi
fidei, populi noui, illā paruuli vocat, hanc
grandioris iā viri, & ne longum faciā. ca. 1.
epistolæ ad Colo. circa finem. ca. 3. epistolæ
ad Ephesios circa medium, toto. deniq; ca.
3. epistolæ posterioris ad Cor. hoc discrimē
insinuat.

Illud itaq; iā quod instat agamus, probe
musq; fidē Chri explicitā post euāgeliū pro
mulgatū esse ad salutem necessariā. Id verò
primū ostenditur ex Marc. c. vlt. Prædica
te, ait, euāgeliū omni creaturæ, qui credi
derit, & baptizatus fuerit, saluus erit, qui ve
rò nō crediderit condēnabitur. Vbi Bernar
dus ad Hugo. epist. 77. diligenter aduertit,
non esse dictū, qui nō baptizatus fuerit con
dēnabitur, sed qui nō crediderit & c. Vt ma
ior quedā necessitas fidei in euāgeliū, quā
baptismi præscriberetur: sit em̄, vt sine bap
tismo quis saluetur, cū scilicet baptismi sus
cipiendi non est facultas: at credendi euan
gelio tanta necessitas est, vt omni euentu,
qui non crediderit condēnaretur.

Item Ioā. 3. Sicut Moyses exaltauit serpe
tē in deserto, ita exaltari oportet filiū homi
nis, vt omnis, qui credit in ipso nō peat, sed
habeat

Relectionis.

18

habeat vitā aternā. Qui credit in eū nō iu
dicatur, qui autē nō credit iā iudicatus est:
quia nō credit in nomine unigeniti filii dei
& infra. Qui credit in filiū habet vitā aternā,
qui autē incredulus est filio, non videbit
vitā. Et tū si nō est mediū ad salutē necessa
riū, cū possit inuincibiliter ignorari, vt nūc
ex doctrina communi supponimus, potest
quis esse incredulus filio, hoc est credere fi
liū nō esse Deū, & in hoc errore saluari. Er.
ca. 6. Omnis, qui audiuit à patre, & didicit
venit ad me. Si autē quis seruetur, audiuit à
patre & didicit, ergo venit ad Christū. Er. c.
10. Ego sum ostiū, p me si quis introierit pa
trē iueniet. Er. c. 14. Vado parare vobis lo
cū, & quò ego vado scitis, & viā scitis: dicit
ei Tho. Dñe nescimus quouadis & quomo
do possum⁹ viā scire: dicit ei Iesus. Ego sum
viā & veritas & vita, nemo venit ad pa
trē nisi per me. Er. capit. 17. Hæc est vitā
aternā, vt cognoscant te solum verum De
um, & quem misisti IESVM Christum,
vtrunque igitur medium est nunc ad salu
tem necessarium, & cognoscere Deum. &
cognoscere quem misit Deus IESVM
Christum, vt scitè diuus Chrysostomus in
terpretatur.

Præterea, referēte Luca Act. 10. c. Ange
C 2 lus

Secunda pars

lus Cornelio viro iusto, ac timēti Deū, ait, mitte, & accerſe Simonē, ille dicet tibi quid te oporteat facere. Quæ verba tractans Augu. lib. de prædeſt. ſancto. c. 7. non ſine ſide Cornelius orabat. Nā quomodo inuocabat in quē nō crediderat, ſed ſi poſſet ſine ſide Chriſti eſſe ſaluus, nō ad eū ædificādū mitteretur architectus Apo. Petrus, qui videlicet illi diceret, quæ oporteret audire, ille inquit, dicet tibi quid te oporteat facere. Et cuſtos carceris quoq; apud eūdem Lucam Act. ca. 16. Quid, ait, oportet me facere, vt ſaluus ſiam? At illi Paulus & Silas dixerunt crede in dominum Ieſum.

Præterea, Apo. ad Ro. c. 10. eādē ſententiā docet in hæc verba, ſi conſitearis in ore tuo dñm Ieſum, & in corde tuo credideris, q̄ Deus illū ſuſcitauit à mortuis ſaluus eris. Corde em̄ creditur ad iuſtitā, ore aut̄ cōfeſſio fit ad ſalutē: dicit enim ſcriptura. Quicū que inuocauerit nomē dñi ſaluus erit. Quo modo ergo inuocabūt eū, in quē nō crediderūt? aut quomodo credēt ei, quē nō audierūt? quō aut̄ audient ſine prædicāte? & infra, Ergo fides ex auditu, auditus aut̄ per verbū Chriſti. Sed duo nūquid nō audierūt? Et quidē in oēm terrā exiuit ſonus eorum &c. vides quemadmodum inuocationem Dñi, quæ

Relectionis.

19

quæ fuit ſemper in omni lege neceſſaria, ad inuocationem nominis Chriſti deflexit Apo. Quæ videlicet nunc opus eſt, cum iā in omnem terrā exiuit apoſtolica prædicatio.

Quod ſi cui teſtimonia hæc videntur in firma, huic nos illud obiiciemus, quod Philoſophus quidā magni nominis ſapienter ſcripſit, ineptum eſſe exactā vbiq; demonſtrationem eſt flagitare. Nam ſi ſacrarū literarum teſtimonia in hanc rem eſſent manifeſta, qui negaſſet eum nos non temeritatis & erroris, ſed hæreſis nota in ureremus.

Habemus præterea ſymbolum Athanaſii, cui nemo ſanè catholicus refragabitur. Neceſſarium eſt, ait, ad æternā ſalutē, vt incarnationem dñi noſtri Ieſu Chriſti fideliter credat. Et tādē hæc eſt fides catholica, quam niſi quis fideliter crediderit, ſaluus eſſe non poterit.

Præterea. c. firmiter de ſumma Tri. & ſi catho. vna eſt fidelium vniuerſalis eccleſia extra quā nullus omnino ſaluatur, ſed ille, qui viuit, aut in lege Moyſi, aut in lege naturæ, ignorās fidem Chriſti, non eſt pars vnius eccleſiæ catholicæ, ergo non ſaluatur. In cōcilio quoq; Florenſ. ſub Eug. 4. idē explicatius habes. Sacroſancta Romana eccleſia firmiter credit, nullos extra catholicam

C 3 eccleſiā

Ariſt. 1.
Eth.

Secunda pars

ecclesiā exeuntes, nec Paganos, nec Iuda-
 os, nec hæreticos, nec schismaticos æternæ
 vitæ fieri posse participes sed in ignē eternū
 ituros, nisi ante finem vitæ eidem fuerint
 aggregati, tantumque valere ecclesiasticis
 corporis vnitatē, vt nemo quātaſcunq; ele-
 emosynas fecerit possit saluari, nisi in ca-
 tholicæ ecclesiæ gremio, & vnitatē permā-
 serit. Idem ferè habes extra de hæreti. c. 3. &
 in extraua. vnā sanctā de maiortate & o-
 be. Huc etiam pertinet Hieronymi testimo-
 niū. 24. q. 1. c. quoniā vetus, & Cipriani. c.
 loquitur & c. alienus, & August. c. firmisimē.
 15. q. 1. & multa alia, quæ refert Cardina-
 lis Turrecrem. li. 1. ecclesiasticæ summæ. c. 21
 Errat igitur, qui noua iā diulgata lege salu-
 tem eternā cuiquā sine explicita fide permit-
 tunt. Atq; hic error quā longè serpat, nō vi-
 dent. Cōcedat enim pariter necesse est, sine
 baptismo iure vel in voto suscepto. introi-
 rē in regnū celorū. cōc. Tri. sess. 6. repug-
 nātē in decre. de iustifi. impij. c. 4. Imo re-
 pugnatē euāgelio, cū ait, nisi quis renatus
 fuerit & c. Quod si adultis ea media nūc sa-
 tis sunt, quæ erāt ante legē Christi, nō equi-
 dē video qua consequentia paruulis reme-
 dia legis naturæ, & scripturæ fuerint reuo-
 cata: aut fateantur igitur paruulos, cū nō
 adest

Relectionis.

20

adest facultas baptismi saluari, quod eccle-
 sia Christi nō admittit, aut, quod nos facie-
 mus, negē: adultis sine euāgelii fide salutē.

Dicant etiā mihi, quibus cōtraria senten-
 tia placet, an Iudæi, ad quos euāgelium nō
 peruenit, seruātes legē Moyſi saluentur, an
 nō? Si nō, habetur id quod volumus: si etiā,
 quid ergo præscripta cōcillii Florētini defi-
 nitio præstat? quid & illa rursus, in quā ca-
 tholici cōuenimus, legalia post euāgelii di-
 uulgationē, sine interitu seruari nō posse, et
 oēs eiusmodi obseruatores à Chro alienos,
 & æternę vitę minimē fieri posse participes
 nisi aliquando ab his erroribus resipiscant.

Ad primū verò argumētū, quo tertia hæc
 cōclusio vertebaratur in dubiū, nego equidē
 cōsequentia. Aliud enim est quōd excusc-
 tur quis à peccato nō credendi in Christū,
 aliud quōd sine fide Christi vitæ æternæ be-
 neficium consequatur, vt D. Tho. 22. q. 10.
 disertē nos docuit. Condemnabuntur igitur
 illi, non quia non crediderunt in Chri-
 stum, cū nō sit illis euāgelium annunciatū,
 sed propter alia contra legem naturæ pec-
 cata. Quōd si fingas eiusmodi legem natu-
 ræ seruare, respondet Diu. Thom. 3. distin.
 25. q. 2. artic. 1. quæstione. 1. 1. & 2. & artic. 2.
 q. la. 2. quōd si quis faciat quod i se est, huic

Secunda pars

Deus prouidebit, vel per hominē, vel p angelū, si opus fuerit, & si queras vnde hæc tã extra ordinaria prouidētia, certè: præterquã q̄ ratione cõstat, nec em̄ Deus deficit in necessariis: sacris etiam literis traditur. A ct. 8. Angelus rapuit Philippū ad Eunuchū virū religiosum. Et. c. 10. Angelus apparuit Cornelio viro timēti Deū, faciēti eleemosynas, & orāti. Et. c. 16. habes extra Macedonū. Et Ioā. euāgelij, c. 1. Cū dixisset erat lux vera, q̄ illuminat oēm hominē venientē in hūc mūdū, dedit, inquit, eis potestātē filios Dei fieri iis, qui credunt in nomine eius. Et. ca. 12. Cū dixisset Dñs, ego si exaltatus fuero à terra omnia trahā ad me ipsum: respondissetq; ei turba, quomodo dicis oportere exaltari filium hominis? quis est iste filius hominis? dixit eis Iesus. Ambulate dū lucē habetis, vt nō vos tenebræ cõprehendāt: dū lucem habetis credite in lucem, vt filii lucis sitis: ego lux in mundum veni, vt omnis, qui credit in me, in tenebris non maneat. Sicut in lege naturæ faciēti quod in se erat, & seruanti naturæ legem Deus præsto erat ad reuelandū supernaturalia sine quorū fide saluari nō poterat. Sic in noua lege præstati, quod in se est lux euāgelij refulgebit, quã qui nō habet, manet in tenebris, an

videlicet

Relectionis.

21

videlicet iustitiæ sol Christus dominus nō illuxit. Et hinc patet responsio ad priorem confirmationem.

Nam ad posteriorem respōdetur aliam esse rationem post euangelij plenam inuulgationem, atque antea erat. Siquidem dum adhuc euangelium vulgaretur, licitum erat Paulo Timotheum circumcidere, purificareq; sese iuxta legis antiquæ præscriptum cum cæteris Iudæis, quæ tamen eadem nūc facere superstitio proculdubio esset. Item adhuc euangelij prædicatione corrente pericororum, ad quos euangelium non peruenerat saluabantur in legis naturæ sacramentis, at nunc temporis nihil tale catholici recipimus. Abstinerè à sanguine, & suffocatio, à principio euāgelicæ prædicationis nō licuit modo, verum etiam necessarium fuit, vt A ct. 17. dicitur. At nunc qui ea seruaret, Iudaicæ superstitionis meritò condemnaretur. Sic ergo & sine fide explicita à principio statim apostolicæ prædicationis homines seruari poterant, nunc seruari non possunt. Quòd A ct. 8. 10. & 16. Iam cœpit explicari, dum peculiaris illa, & noua salutis procuratio per insolita media describitur. Nec tamen ego is sum, qui definire valeam quādo primum incœpit illud tempus, quo euange

Secunda pars

euangelij plenaria prædicatio absoluta est, cum videlicet remedijs antiquis penitus abolitis sola euangelicæ legis remedia pro vtrisque, & adultis & paruulis remanserunt. Sed id tamen statuere sine dubitatione possum neminẽ, cui fides Christi explicata desit posse nunc temporis salutem adipisci.

At enim cum dupliciter intelligatur sal^o altera æterna, ad quam iusti post hæc vitam venient: altera qua in præsentia sanantur homines à peccato, vel originali, vel actuali, facile nobis tribuent viri docti, sine fide Christi nulli vnquam mortalium æternam concessam esse salutem, illud tamen etiam num à doctis hominibus in dubium reuocatur, an sine Christi fide possit homo à culpa sanari.

Afferunt autem ad noui dogmatis confirmationẽ, D. Th. primũ auctoritatẽ. 12. q. 89. ar. 6. vbi tenet esse nõ posse veniale peccatum cũ solo originali. Quòd idem Innocentius superius supponit in capit. maiores extra de bap. §. sed adhuc quæritur. Et concil. Florent. in decreto de vnione Græcorũ iniquiens. Illorum autem animas, qui in peccato mortali, vel solo actuali decedũt, mox in infernum descendere.

Huius verò conclusionis causam D. Th. eam

Relectionis.

22

eam reddit, quòd cum vsum rationis habere puer cœperit, primũ quod illi cogitandum occurrit, est deliberare de se ipso. Et si quidem se ordinauerit ad debitum finem, per gratiam consequetur remissionem originalis peccati. Si verò nõ ordinet se ipsum ad debitũ finem, secundũ quod in illa ætate est capax discretionis, peccabit mortaliter non faciens quod in se est, hætenus ille.

Ex his D. Tho. verbis ratiocinantes, fieri potest, inquit, vt primo tempore vsus rationis puer non modò Christum, sed ne Deum quidẽ agnoscat, vt pote apud barbaros sine vlla religione notitia ve diuini nominis educatus. Is ergo, vt faciat quod in se est, satis erit si se conuertat in honestum finem naturæ ratione comprehensum. Sed tunc ille mortaliter non peccat, cum bene faciat pro ætate, & institutione, quam habet, nec est in solo originali, vt D. Thomas auctore nos habemus, ergo cõsequetur gratiam sine cognitione Dei, ac proinde sine fide Christi.

Præterea, quoniam hæc vrgere angustius volumus, vt D. Tho. 22. q. 1. art. 1. docet, infidelitas nullũ peccatũ est in iis, qui de rebus fidei nihil penitus audierunt. Cognoscatur itaq; puer prima deliberatione aliquid

puer

esse

Secunda pars

esse honestum, aliquid contra turpe, statuatque sese honestam viuendi rationem sectaturum, inhonestam repudiaturum, quemadmodum de Hercule in somnio, ferunt fabulæ. Iam quæro num ille peccet? Minimè verò Gentium, non enim peccatum infidelitatis, vt ex illa. q. 10. patet, nec peccatum omissionis cum conuertat se in honestum finem, quantum ei per scientiam, & ætatem licet. Est igitur in gratia, si di. Th. auctorem sequimur.

Præterea, vt vrgentius idem instantiusq; premamus, fides ex auditu est, auditus autè non est sine prædicante, quod Apostol. ad Roma. ca. 10. tradit. Non ergo potest puer statim à principio vsus rationis fidem habere sine prædicatore? At non est præsto, vt supponimus prædicator, qui in ipso videlicet temporis articulo credenda proponat, ergo iuxta di. Tho. sententiam, puer ille contra fidei actum iustificabitur? Faciamus in super, vt primus actus pueri vtentis ratione sit velle accipere baptismum: quia, scilicet, vidit pueros alios à sacerdote baptizari, cuius rei exemplum habes. 10. hysto. eccle. li. cap. 14. referturq; à gratia. 1. q. 1. cap. spiritus sanctus de pueris baptizatis ab Athanasio puero. Tunc ergo cum baptizatus non ponat

Relectionis.

23

nat obicem, recipit gratiam, recipit autem sine fide. Nihil ergo verat, vt homo citra fidem iustificetur.

Præterea, in quocunq; temporis puncto atque memèto potest homo iustificari, sed non in quocunq; potest cognoscere Deum secundum ordinariam, & moralem potestatem. Igitur sine Dei, & Christi fide possumus à peccato sanari, ac remissionem peccatorum consequi.

Adde huc quòd vt Aposto. ad Roma. 2. dicit: Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt faciunt: qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis. Sed factores legis iustificabuntur, vt eodè cap. Apoca. ait, ergo sola cognitione naturali potest homini obuenire iustificatio: vnde & D. Tho. in commentariis super hunc ipsum locum, naturaliter, inquit, id est, per legem naturalem ostendentem eis quid sit agendum, & tamen non excluditur gratia admouendum effectum. Hactenus D. Th. Non ergo exigitur gratia admouendum intellectum, vt homo iustificetur, sed per solâ naturæ rationem potest iustificari.

Præterea, non est necessaria alia cognitio vt quis accedere possit ad Deum, nisi qua intelligitur Deus esse, & esse remunerator inquit

Secunda pars

inquirentium se. At vtraq; habetur ex lumine naturali, ergo si quis habens demonstrationem diuinæ erga hominem prouidentia, atque iustitiæ, ad Deum accesserit, sine fide gratiam poterit consequi, nō enim credit, sed scit Deum esse, &c.

In huius rei explicationem sit prima conclusio. Erroneum est, atque ad eō forsitan hæreticum, asserere quemquam ad uitam sine actu fidei per solam naturæ cognitionē iustificari. Nam & sacri doctores vnanimi consensu reclamant, & arcana literæ cōtrapugnant.

Ambro. in primis in illud. 1. ad Timo. 2. Qui vult omnes homines saluos fieri, conditio, inquit, later, si accedant ad eum: fides est enim, quæ dat salutē, quam nisi mens tota susceperit voluntate, nō solūm nil proderit, sed & oberit. Fidei enim gratia hanc habet potestātē, vt deuotis sibi diuinam infundat medelam, in deuotis verō conferat morbum per quem totus homo intereat, &c. 1. li. off. c. 29. fidē, ait, esse iustitiæ fundamentū. Et ad Demetriadē epist. decimi li. 84. quod scientia naturali ingenio & industria cōparata nō sufficiat ad animi salutē ostendit ex illo, vbi sapiēs vbi scriba? nonne stultam fecit Deus sapientiam huius seculi. 1. Corin. 2.

&c

Relectionis.

24

& ex illo ad Roma. 1. qui cū cognouissent Deum, &c. Quod autem scientia, quæ ad salutem animi facis est à Dei gratia, & munere proueniat, ostendit, ibidem ex Prou. 2. Dominus dat sapientiam, & ex ore eius prudentia, & scientia, tunc intelliges iustitiā, & iudicium, æquitatem & omnem semitam bonam. Et. 1. ad Cor. 12. Nemo potest dicere dominus Iesus nisi in spiritu sancto, & diuisiones gratiarum sunt, &c. & 2. Corint. 3. Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est, & Hier. 9. Non gloriatur sapiens, &c. Et Psal. 88. Domine in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabūt tota die, quoniam glo. &c. Et ne quis possit refragari legat librū primum de uocatione gentiū, vbi hæc sententia manifestissimè cōprobat. Fides, inquit. c. penulti. Quæ bonæ voluntatis, & iustæ actiōis est genitrix, quo ipsa fonte nascatur A post. Paulus exponat, &c. Probat autem multis ex locis fidem esse donum Dei, &c. & c. vlti. Abundē, ait, demonstratum est fidem, qua iustificatur impius, nisi ex Dei munere non haberi, & ad hoc donari, vt principū possit esse meritorum. Subdit deinde illud ex Psal. 42. Emitte lucem tuam, & veritatē

tuam

tuam ipsa me deduxerunt, &c. Et Prouerb. 8. Meum est consilium, & æquitas, mea est prudentia, mea est fortitudo, & Hier. 10. Scio Domine, quia nō est hominis via eius nec viri est, vt dirigat gressus suos. Dirigere autem gressus ad intellectum deliberantem pertinet, vel, vt verbis Ambrosij vtar, vt rectam sapientiam, & Hier. 24. Dabo eis cor vt sciant me. Et Ioan. 6. Erunt omnes docibiles Dei, omnis, qui audiuit à patre & didicit venir, ad me, &c. libro denique. 2. de voca. Gen. cap. 1. Dubitandum, inquit, nō est ad ipsam cognitionē veritatis, & perceptionem salutis neminem nisi ope diuinæ gratiæ peruenire, & cap. 2. Cū nemo nisi gratia Dei iustificatus fuerit per spiritum fidei. Quis ambigat eos, qui de quibuscunquē nationibus quibuslibet temporibus Deo placere potuerunt spiritu gratiæ Dei fuisse discretos, &c.

Christo. Homi. de fide & legē naturæ, ante opera primū, ait, fides inducēda est. Eum enim, qui operatur iustitiæ, sine fide non possum probare viuum fuisse. Nullus sine fide vitam habuit, &c. Et Homi. 32. in Ican. Vbiq; fide nobis opus est, bonorum mater, salutis medicina, sine qua nullas gnarum rerum doctrinam percipere quisquam

quam potest. Id ipsum in cōmentariis quædam super epistolam ad Ro. sæpe tradit, sed Homi. 2. vel maximè. Diuus August. disertissimè eandem sententiam proficitur lib. 83. quæstionum. q. 67. li. de corre. & gratia cap. 2. & 7. de gratia. Et libe. arb. cap. 7. de spiritu, & lite. capit. 29. 30. 31. & li. i. retract. ca. 23. & super Ioan. tract. 25. & 26. in illud, nisi manducaueritis, &c. & super Psal. 13. 31. & 67. ne epistolæ ad Opratum verba etiam atq; etiam resumamus.

Hiero. ad Ephe. 3. in illud, habitare Christum per fidem in cordibus vestris: habitatio, inquit, ista per exordium fidei fabricatur. Et ad Gala. 3. in illud, itaq; lex pedagogus noster fuit in Christo, &c. omnes enim filij Dei estis per fidem, Deo nos generat, ait, non lex abolita, sed mater fides. Præter testimonia verò, ea quæ reulit Ambrosius ex sacris literis multa.

Primū, conclusio hæc demonstratur ex tota epistola ad Roma. cuius precipuum argumentum, atque ad eod scopus, & finis est ostendere, nec naturæ, nec scripturæ legem iustitiam Dei præstitisse, sed solam fidem. Vnde & 1. capit. adducitur illud Habucuc. secundo. Iustus ex fide viuet: quæ si substra-

xerit se, nō placebit animæ meæ. At si quis

D

sine

Secunda pars.

sine fide iustificaretur, iam iustus aliquis non ex fide viueret, sed ex naturali ratione. Quod cum Apostolo Prophetaq; pugnat, & cap. 3. Iustitia Dei secundum fidem in omnes, & super omnes. Vt retro citauimus, & cap. 4. Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Ac protinus subdens illud: beatus vir, cui non imputauit dominus peccatum, docet Apostolus beatitudinem hanc, siue in circuncisione, siue in prapucio per fidem hominibus obuenire. Inde verò capit. 5. colligit, iustificari ergo ex fide pacem habeamus, &c. & cap. 8. Quos prædestinauit, hos vocauit, & quos vocauit, hos etiam iustificauit, & quos iustificauit, hos & glorificauit. Primus ergo prædestinationis effectus vocatio est, quæ videlicet iustificationem antecedit, vt glorificationem iustificatio. At vocatio ad aures refertur, quibus fides percipitur. Cerrè Paulus, vt in summa dicam, nullos in epistolis suis Dei filios nisi per fidem agnosce nullos nisi ex fide semen Abraham, & secundum promissionem hæredes admittit. Non aliam quàm iustitiam fidei concedit, siquidem iustitia apud Deum sit, non apud homines: nam per naturalem, aut scriptam legem apud homines iustificari homines possunt

Relectionis.

26

sunt apud Deum, si Paulo credimus, non possunt.

Deinde hæc conclusio probatur ex eodè Apostolo ad Heb. 11. Vbi fides definitur esse substantia, id est, fundamentum rerum sperandarum. Quòd si naturalis ad iustificationem satis est, iam profectò aliud fundamentū ponit præter id, quod positum est. Et præterea cum Apostolus eo capite docere vellet omnes iustos antiquos per fidem operatos esse iustitiam, fide, inquit Enoch translatus est: testimonium enim habuit placuisse Deo, sine fide autè impossibile est placere Deo. Accedentem enim ad Deū oportet credere. Quo ex loco certissimum sumitur argumentū. Nam Enoch in sacra scriptura fidem habuisse nō legitur, sed solum placuisse Deo. Monstrauit igitur Apostolus Enoch etiam fidem habuisse, quia placuit Deo, cui sine fide placere est impossibile. Quod verò sermo de actu fidei sit, vel manifestum est, cum euestigio causam Apostolus reddat. Accedentem enim ad Deū oportet credere. Quamobrem parum apta eorū expositio est, qui tradunt Apostolum hic loqui regulariter, & in communi, quasi plerunque ita contingat, verba nanque aliena nobis sæpe permittimus, ne in scholastica

Secunda pars

disputatione eloquentiæ laudem affectare videamur: puerile quippe est res theologicas ornatè dicere velle. Eorum itaque interpretatio parū cocinna est, si argumentum Pauli cohæret. Etenim si vel rarè id acciderè potest, vt quis sine fide placeat Deo (cùm interim per solam naturæ scientiam possit) dicetur Enoch ex illis esse, qui naturali ingenio ducti iustificati sunt: ita vel Apostoli ratiocinatio nullius penitus est momenti: vel assertio, quæ fingit aliquem sine fide placere Deo, est erronea.

Præterea, Sapientiæ. 9. Da mihi, inquit, sedium tuarum alsitricem sapientiam, & noli me reprobare à pueris tuis. Quoniam homo infirmus sum, & exigui temporis, & minor ad intellectum iudicij & legum. Et si quis erit consummatus inter filios hominum, si ab illo abfuerit sapientia tua in nihilum computabitur. Mitte illam de cœlis sanctis tuis, vt mecum sit, & mecum laboret. Et sciam quid acceptum sit apud te omni tempore, & deducet me in operibus meis sobriè, & erunt accepta opera mea. Quis enim hominum poterit scire consilium Dei? aut quis poterit cogitare quid velit Deus? Cogitationes enim mortalium timida, & incertæ prouidentiæ nostræ. Corpus

Relectionis.

27

pus enim, quod corruptitur aggrauat animam, & deprimit sensum, multa cogitantem terrena inhabitatio. Et difficile æstimamus, quæ in terra sunt, & quæ in prospectu sunt inuenimus cū labore, quæ in cœlis sunt autè quis inuestigabit, nisi tu dederis sapientiam, & miseris spiritū sanctum tuum de altissimis: Nā per sapientiam sanati sunt, quicumque placuerūt tibi domine à principio? Est ne igitur, qui post aded clarum irrefragabileq; veritatis testimonium audeat veritati refragari? ecce sapiens quod nos asseruimus manifestissimè docet, non fat esse mortalium cogitata humanaq; consilia ad animi salutem, nisi spiritus sancti dono cœlestis. Homini scientiam conferat, scientia videlicet illa salutis plebi Dei data in remissionem peccatorum ipsius.

Quid si illud adiiciam quod à concilio. Mi-leuita. capit. 4. refertur in hæc verba? quicumque dixerit gratiam Dei in qua iustificamur, ob hoc nos iuuare ad non peccandum, quia per ipsam nobis datur, vt sciamus quid appetere, quid fugere debeamus, non autem per illam nobis præstantior, vt quod faciendum cognouerimus, etiam diligere, & facere valeamus, anathema sit, cùm sit vtrumque donum Dei, & scire quid face-

Secunda pars

re debeamus, & diligere vt faciamus. Non ergo iuxta conclu. definitionem gratia Dei solum requiritur ad mouendum affectum, sed ad mouendum etiam intellectum. Quod ex 1. al. 93. concilium probat, qui docet hominem scientiam, Dominus scit cogitationes hominum: quoniam vanæ sunt: Beatus homo, quem tu erudieris Domine, & delegerua docueris eum.

Concilium verò Carthagi. in epistola ad Innocentium refert in huius rei confirmatione illud ex 2. ad Cor. 8. Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.

Item Cælestinus Papa in epistola ad omnes Galliarum episcopos cap. 9. vbi de fide contra Pelagianos decernit. Ita Deus in cordibus hominum atque in ipso libero, inquit, operatur arbitrio, vt sancta cogitatio, primum consilium omnisque motus bonæ voluntatis ex Deo sit. Ad hanc enim professionem Papa Zozinus nos instituit inquit. Quod tempus interuenit quo Dei non egeamus auxilio, in omnibus igitur actibus, causis, cogitationibus, motibus, adiutor, & protector orandus est. Superbum est enim vt quicquid sibi humana natura presumat, & c. 12. Ecclesiasticis ex diuina sumpris auctoritate documentis

Relectionis.

28

is omnium bonorum affectum, & omnium studiorum, quibus ab initio fidei ad Deum tenditur, Deum factemur auctorem & non dubitamus ab ipsius gratia omnia hominis merita proveniri. Quo utique auxilio non aufertur liberum arbitrium, sed liberatur, vt de tenebroso lucidum, de pravo rectum, de languido sanum, de imprudente sit prouidum. Igitur catholicum non est, vt cap. 13. eiusdem epistolæ concluditur, quod præfixis sententiis apparuerit esse contrarium & ratio, nisi me eductura decipit, palmaria est. Nam vel homo cum primum ad usum rationis peruenit, de fine naturali deliberat, vel de supernaturali: si de naturali certe vt est verum proportionatum intellectui, ita est quoque bonum voluntati proportionatum. Quare voluntas naturæ bonum appetere potest naturaliter, quemadmodum intellectus naturale verum potest naturaliter intelligere, cum igitur puer ille rectè de fine naturæ deliberans: nanque ducem sequens vellet quod natura præscribit, non peccat, sed facit quod in se est, quare iuxta aduersariorum opinionem iustificabitur, primamque gratiam ex puris naturalibus consequetur, quod sine dubio erroneum est. Sin verò deliberatio de fine supernaturali sit cognitio, erit supernaturalis, quam nos fidem appellamus.

D 4

Præte

Secunda pars

Præterea, si cognitio naturalis posset esse primum iustificationis exordium, iam ex nobis esset primū naturæ iustificationis initiū, quod pelagiāni docuerūt. Quod si hæc antiqua præsidia nō haberemus aduersum nouā cōmēticiam sententiā, synodus tamē Tridentina abundē nobis & auxiliū & præsidium ferret sessione. 6. cap. 5. 6. 7. & 8. de creari de iustificatione impij. Nā ca. 7. expressè definit sine fide nulli vnquam iustificationem contigisse. Et ca. 8. addit hæc verba: cū verò Apostolus dicit iustificari hominem per fidem, ea verba in eo sensu sunt intelligenda, quem perpetuus ecclesiæ catholicæ consensus tenuit expressitq; scilicet, vt per fidē iustificari dicamur, quia fides est humanæ salutis initiū, fundamentū, & radix omnis iustificatiōis sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorū eius consortium peruenire. Hactenus synodus Trinden. Cum Christiana igitur fide pugnat, qui salutem vitamque animi cuiquam sine fide tribuit. Omnibus enim Apo. innotat, gratia estis saluari per fidē, & hoc non ex vobis, Dei nanque donum ad Ephē. 2.

Secūda cōclusio, ad peccati siue originalis siue mortalis remissionē fides in Christum explicita vel implicita est, ac fuit necessaria.

Non

Relectionis.

29

Non est autem hæc secunda tam certa, & explorata quàm prima, sed eam negare non video qua ratione possit esse certū, certē ne quid amplius dicam, periculosum & temerarium est.

Primum enim August. ita definit, cū tamen aliis locis plurimis, tum maximē epistola illa. 157. ad Opratum, cuius verba quoniam retroposuimus non sunt hoc nobis loco resumenda. Diuus etiam Thomas ad Hebr. 11. lect. 2. Post peccatum primi parentis nemo potuit, inquit, saluari à reatu culpæ originalis, nisi per fidem mediatoris explicitam vel implicitam. Diuus quoque Christo. Homil. illa de fide, & lege naturæ idem tenet.

Id etiam testimoniis sacrarum literarum corroborari potest. Ad Colocē. 1. Dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, & eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filii dilectionis sui in quo habemus redemptionem, & remissionem peccatorum. Et infra, placuit per eum reconciliare omnia, pacificans per sanguinem crucis eius siue quæ in coelis &c. At sanguis Christi non cōmunicatur hominibus nisi per fidem vel sacramenta fidei. ergo &c.

Præter

Secunda pars

Præterea, ad Gala. 3. Oēs filii Dei estis per fidem, quæ est in Christo Iesu, &c. 2. Scientes quod non iustificatur homo ex operibus legis, sed per fidē Iesu Christi, & nos in Christo Iesu credimus, ut iustificemur, ex fide Christi. Item ad Roma. 5. Iustificati ergo ex fide pacē habeamus ad Deū per dñm nrm Iesum Christū, per quē habemus accessum per fidem in gratiā istam in qua stamus. &c. 4. Credidit Abraham Deo, & reputatū est illi ad iustitiā: nō est autē scriptum tātū propter ipsum, sed & propter nos, quibus reputabitur credentibus in eū, qui suscitavit Iesum Christum dominum nostrū à mortuis qui traditus est &c. Et. c. 3. Manifestius. Iustitiā Dei per fidē, inquit, Iesu Christi in omnes & super omnes, qui credunt in eū, nō enim est distinctio, Omnes enim peccauerūt, & egent gloria Dei, iustificati gratis per gratiā ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu quem proposuit Deus propitiatorē rem per fidem in sanguine ipsius propter remissionem præcedentium delictorum. Et ratio est in promptu: sicut enim est mediator Dei & hominum Deus & homo Christus Iesus ad glorificationem, ita quæque mediator est ad iustificationem. Quæ re sicut per fidem in Christū glorificamur ita

Relectionis.

30

ita per eandem oportet iustificari.

Verūm exinde magna quæstio nobis oritur, an euangelio promulgato fides explicita Christi sit ad iustificationem hominis necessaria. Nam si testimonia, quæ nunc retulimus, ex poni de fide explicita, vel implicita possunt, æqua ratione cum afferuntur eadem aliaque similia, ut probetur Christi fides post euangelii divulgationem ad æternam salutem necessaria de fide explicita, vel implicita poterunt explicari. Quo fiet ut argumenta, quæ retro fecimus ad eam conclusionem corroborandam per hanc expositionem eludantur. Augetur verò quæstionis huius difficultas, ex eo quod habetur Ioan. 8. Si non credideritis quia ego sum, in peccato vestro moriemini: nemo igitur à peccato iustificabitur nisi credat Christum esse Deum.

Item ut filii Israel à serpentum morsibus sanarentur, oportebat eos in statuam serpentinam aspicere. Ergo ut à peccatorum vulnere quis sanetur, opus est credere in I E S V M Christum, ut habetur Ioannes. 3.

Præterea. 1. Ioan. 5. qui habet filium Dei habet vitam, qui non habet filium Dei vitam nō habet. Habere autem filiū est credere in filium,

Num. 11.

Secundapars

filius, ut in eo. c. dicitur: Nemo itaque sine fide Christi in euangelio uiuificatur.

Præterea, Bonifa. 8. in extra vnam sanctā vnam inquit, sanctam ecclesiam catholicā & apostolicā firmiter credimus, extra quā ne salus est, nec remissio peccatorum, in qua vnus est dominus, vna fides, vnum baptisma. Non ergo sine fide explicita Christi homini extra ecclesiam constituto, scilicet, Iudæo, vel Pagano peccata remitti possunt.

Adde huc illud. 1. Cor. 3. Fundamentum aliud, nemo potest ponere præter id, quod positum est quod est Christus Iesus, id est, Christi fides, per quam Iesus habitat in cordibus, ut glossa ibidem exposuit. Et Greg. 1. q. 1. cum Paulus dicat fundamentum aliud & c. cōsequentur probatur, quod vbi Christus non est fundamentū, nullius boni operis potest esse superædificatio.

Adde rursum & Chriſto. Homi. de fide, & lege naturæ hisce verbis differentem. Si cur hominibus opus est primū, ut præcedat vita deinde sequatur alimentum, ita necessarium, ut præcedat vitam nostram spes in Christum, quæ postea pascenda bonis operibus. Et vis planè videre, quod opera sine fide non uiuificant? Testimonium bonum habuit Cornelius de elemosyna & precibus,

Relectionis.

31

præcibus, sed Christum ignorabat, Deum quidem credens: sed quia bona quidem erant opera, sed mortua eò quod fidem, scilicet Christi non habebant, mittitur angelus & c.

In concili. tandem hoc Triden. sess. 6. decreti de iustif. impii. c. 4. videtur esse definitum in hæc verba. Translatio à statu in quo homo nascitur filius primi Adæ in statum gratiæ, & adoptionis filiorū Dei post euangelium promulgatum, sine lauacro regenerationis, aut eius voto fieri nō potest. Quod etiā. c. 6. declaratur aperiū. In primo etiam decreto. 4. sess. eiusdem concilii ita dicitur. Ut fides nra catholica sine qua impossibile est placere Deo & c. Fides autem nra catholica sine controuersia Christi fides explicita est. Et inferius: Si quis originale peccatū, vel per humanæ naturæ vires, vel per aliud remediū asserit tollique per meritum vnus mediatoris dñi nri Iesu Christi, aut negat ipsum Christi Iesu meritum per baptismi sacramentum tam adultis quàm paruulis applicari, anathema sit. Quia non est aliud nomen sub cælo datum hominibus in quo oporteat nos saluos fieri. Vnde illa vox: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et illa, quicumq; baptizati estis Christum

Secunda pars

sum induistis. Hactenus synodus.

Quòd si post ad eòdè firma testimonia ratio quicquã confirmare valet, illa certè non est omnino pelsima, & sicut paruulis post euangelii promulgationem protestatio fidei in Christum implicita nil est ad salutè, & remissionem peccati originalis, sed fidei Christianæ explicita professio requiritur, qualem baptismus cõrinet: sic ad remissionem peccati in adultis iam euangelio promulgato non sat erit Christi fides implicita. Explicatiora sunt siquidem remedia salutis in euagelica lege, quàm erant in lege aut naturæ, aut etiam scripturæ.

Histamen non obstantibus (salua semper ecclesiæ Romanæ auctoritate, cuius cõfessuræ nr̃a omnia scripta & dicta volumus esse subiecta) sit tertia conclusio.

Ad remissionem peccati vel originalis, vel actualis ante baptismum non requiritur etiam nũc fides euangelii explicita. Cornelius namq; iustificatus erat antequã Christi fidem acceperit. Id autem quoniam à quibusdam proteruè negatur, ostenditur imprimis D. Tho. testimonio. 22. q. 10. arti. 4. ad. 3. deinde sacra scriptura testatur eum ante fidem Christi fuisse virum religiosum, ac timentè Deum, quæ verba de inimicis Dei nullo

Relectionis:

32

nullo modo dicerentur. Petrus quoq; ait: In veritate comperio quòd nõ est persona sum acceptor Deus, sed in omni gente qui timet Deum & operatur iustitiam acceptus est illi. Appellatus verò Cornelius ante fuerat vir iustus, ac timens Deum. Ergo acceptus erat gratusq; Deo prius quã in Christũ explicitè crederet. Arq; idem ferè argumentum est de Eunuchò Act. 8. & Lidia purpur. c. 16. Idem ergo nunc etiam euenire poterit, vt per solam fidem in Deum homo iustificetur, & quærat mox à Deo salutè, quæ est per Christum Iesum.

Præterea, fidem explicitam Christi Deus in noua lege non communicat sine prædicante, vt patet ex Apo. ad Roman. 10. sed in quolibet momento homo, qui credit in Deum potest iustificari, non autem in quolibet potest habere prædicatorem, qui de fide Christi instruat eum, ergo &c.

Præterea, D. Tho. id tenet. 3. p. q. 69. art. 4. ad. 2. in hæc verba. Remissionem peccatorum aliquis consequitur ante baptismũ, secundum qd habet baptismum in voto, vel explicitè, vel implicitè. Ita ante baptismum Cornelius, & alii similes cõsequuntur grã, & virtutes per fidè Christi, & desiderium baptismi explicitè, vel implicitè &c. Ac re

vera inter auctores nullum equidē legi, qui huic cōclusioni refragaretur, nedum illam tanquam aut hæreticam, aut erroneam, aut scandalosam exploderet. Ego verò & opto redargui me, & ea, quæ disputo differere malo quā iudicare. Cumq; nec studio certā di, nec ostentandi ingenii gratia, sed causa veri reperiendi disputationem hanc, aliasq; suscipiam, si quis melius sentiat, huic ego libenter & aures & animū accommodaueo.

Ad argumenta igitur, quæ in hanc tertiam conclusionem facta sunt, ordine suo respondemus.

Ad primum, non esse eandem rationem etiā euangelio promulgato de remissione peccatorum, & æterna finaliq; salute. Non enim omnia, quæ ad hanc consequendam exiguntur, ad illam alteram sunt necessaria. Eò quòd illa, vt modò dicebamus, in tēporis puncto cuiq; adest faciendi quòd in se est, hæc verò secundum diuinæ procurationis ordinem per media quædam temporaria, & successiua administratur? Quocirca nil mirū est si eadem etiā testimonia ad iustificationem huius vitæ momentaneam, relata de fide in Christum implicita intelligantur, relata verò ad futuræ æternæ vitæ salutem, intelligantur de fide explicita.

Ad

Ad secundū, postea quā euangeliū Christi fuerit annunciatum, vt illis erat, quibus Dñs loquebatur, fatemur prorsus sine euāgelii fide nec peccata quidem posse remitti. Secus tamen priusquam homini Christus Dñs fuerit predicatus.

Ad tertium, perfecta sanatio vulnerum, quæ à serpente accepimus tunc erit, cum alligauerit Dominus vulnus populi sui & percussuram plagæ eius sanauerit, vt Esai. 30. dicitur, hoc est in resurrectione. Huius autem resurrectionis gloriam, & salutem nemo sine Christi fide explicita cōsequitur.

Quòd autem de hac consummata perfectaq; salute Dñs loqueretur patet Ioan. 3. Sicut Moyses &c. vt omnes, qui credit in eū non pereat, sed habeat vitam æternam. Et eadem penitus intelligentia quartum argumentum facillè diluitur. Vitam æternā, inquit, dedit nobis Deus, & hæc vita in filio eius est &c.

Ad quintum, prius dico quòd extra sanctam ecclesiam tradit Bonifacius nō esse remissionē peccatorū: quia nullum est sacramentum aut naturalis, aut scriptæ legis, siue pro paruulis, siue pro adultis in quo peccata remittantur: constat siquidem hæreticos, Iudæos atq; Paganos, qui in forma ec-

Ecclesia

Secunda pars

clesiæ baptizāt paruulos suos, peccatū originale remittere salutemq; cōferre: sed quomā hoc per sacramentum ecclesiæ fit, licet illi sint extra ecclesiam, non proinde extra ecclesiā salus est remissio ve peccatorum.

Posteriùs responderetur quodd Bonifacius loquitur de remissione peccatorū, quæ per ecclesiæ sacerdotes auctoritate clauū exhibetur. Nulla est enim extra ecclesiā iurisdicctio, nulla facultas remittendi peccata, sed vbi primū quis ab ecclesia egreditur hanc potestatem amittit. Diuus Aug. in enchiri. c. 65. vbi etiam aliam expositionem insinuat, vt videlicet extra ecclesia non sit remissio peccatorum perfecta per quam vitam æternam consequamur, sed priores responsiones præstabiliores sunt.

Ad. 6. qui implicite credit in Christum, Christū habet fundamentum, quale habuerunt Cornelius & Eunuchus, habitabat enim Iesus per fidem in cordibus eorū priusquā in Christum explicite crederent.

Septimum argumentum, sententiam nostram non modo nō refellit verunetiā confirmat, nā Christ. de vita æterna expressè loquitur, ideoq; mortua Cornelii opera vocat quia sine fide Christi explicita æternam vitam præstare nō poterat, alioqui viua ope-

ra

Relectionis.

34

ra erant, quæ vt idem ait, placebant Deo.

Ad octauum, vel ex eo liquet concilium de æterna vita translationeq; in filios Dei perfecta sermonem facere, quod adducit in propriæ sententiæ cōfirmationem, illud ex euangelio, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto non potest intrare in regnum Dei, & hinc patet quid ad alia eiusdem concilii testimonia respondendum sit.

Ad rationem vltimo loco adiectam respondeo, adultorum, ac paruulorū non per omnia currere similitudinem. Quæ in eo quidē par est, quodd sicut paruuli sine sacramento baptismi non saluātur, ita nec adulti sine baptismi saltem desiderio: at iustificatio, siue remissio peccatorum, nō æquè obuenit paruulis atque adultis, vt sæpe iam diximus.

Nunc verò ea sunt argumenta refutanda, quæ contra primam, & secundam conclusionem conformauimus, scilicet, vt ostendēremus sine fide Christi, imò sine fide Dei posse hominem iustificari.

Et quidē cum D. Tho. primū auctoritas nobis opponit, id nos statui⁹. D. Tho. mæ cōmentū hoc nouū, a signari nec debere, nec posse sententiā, q̄ cōtrariā multis locis

E 2

apertissimè

Secunda pars

apertissimè docuit, vt. 12. q. 113. arti. 4. 22. q. 10. art. 4. ad. 3. ad Rom. 10. lect. 3. ad Heb. 10. lect. 4. & 11. lect. 2. quo postremo loco Caietanus nobiscum sentit. & in cōmentariis super epistolam ad Rom. c. 3. Ne quis cum existimet in hac re aur à D. Tho. aur à veritate potius catholica dissidere.

Igitur illa opinio Di. Tho. quā. 12. q. 89. tenet, probabilis quidem est, ad ultimum enim cum solo posse originali decedere cōmuni fidelium sensui videtur aduersum, limbum namq; puerorum admittimus, non a dultorū. Sed non est tamen vsque ad eò certa, vt nō sit in procliui eā infirmare, cū aduersum certā firmamq; veritatem adducitur.

Deinde argumentū quo D. Tho. vititur illa opinione suadenda consentaneum, & cōgruum est, non demonstratiuum, cōgruentia verò argumēta, si ad viuū refecentur. sepe reperientur infirma. Quare nec D. Tho. accipit illud antecedens tanquā firmum, scilicet, facienti quod in se est pro naturæ viribus, Deū in eodem illico momento conferre gratiā gratum facientem, per quam homo iustificatur. Posset enim cū Duran. verisimiliter dici. 4. d. 4. q. 7. non oportere statim: vt puer rationis naturalis dictamē sequitur per grām Dei iustificari, sed sat esse si proximè,

Relectionis.

35

proximè, vel etiā post aliquā morā tēporis secundū diuinæ prouidētiae moderatiōne iustificetur, quo quidē interuallo egregiè poterit de rebus supernaturalibus erudiri easq; tenere per fidē. Ad hec, q; paulò ante dicebam⁹, nec resumere modò piget. Sicut ad iustificationē volūtas boni naturalis nō sufficit, ob id nāq; auxilio speciali indiget, ita quoq; cognitio veri naturalis nō est idōea.

Nempe inter actus volūtatē, & intellectus proportio est, quoniā enim voluntas nō fertur in incognitum, vt eliciat actū naturalem cognitio naturalis antecedit, vt autē actionem habeat supernaturalem, requiritur ante notitia supernaturalis, quod D. Tho. 3. cōtra gen. ca. 152. disertissimè tradit. Nō igitur D. Tho. secū ipse pugnans gratiā solū requirit ad mouendū affectum in iustificatione impij, verum etiā ad mouendum intellectum: quare in hunc sensum facienti quod in se est, per naturæ duntaxat vires, Deus non denegat gratiam, quia præstō adest gratuitum Dei auxilium mouentis hominem, & ad cognoscendum, & ad amandum finem supernaturalem.

His ita constitutis ad primum argumentum dupliciter respōderi potest. Prius quòd Deus puero deliberanti etiā circa vitam

E 3 hone

Secunda pars

honestā accurret non solum mouendo affectum, verum illustrando quoq; intellectū. Nā quemadmodum naturalis ratio in illo principio, Deus est remunerator inquirentium se, eam certitudinem nō præstat, quæ videlicet opus est ad statuendum continentem quæ in officio hominis animū, cogitationes enim mortaliū, timida, & incertæ prouidētia nostræ, ita profectō, vt puer recte firmiterq; deliberet de honesta vita ducenda, pueriles illæ naturæ cogitationes nō sufficiunt. Sed confirmatur, & illustratur puer maiori quodā lumine ab eo, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mūdum. Atq; id est, quod Paulus ait, non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis &c. Vt diuus August. de gratia, & lib. arb. capi. 7. docet. Id demum est quod Propheta dixit, qui docet hominē scientiam, Dominus scit cogitationes hominum quoniam vanæ sunt.

Vnde & si. D. Thomas intelligatur de ordinatione ad debitū finē naturalem, vt de verita. q. 14. art. 11. ad primum sentire videtur: intelligendus tamen est nō de ordinatione, quæ per naturā fit, sed quæ fit per gratiā, vt loco citato. 12. dicitur, si ordinauerit se, inquit, ad debitū finē per gratiā. Etenī licet

Relectionis. 36

licet fidei lumen per se loquendo detur propter supernaturalia, quæ non videntur, tamen etiam est necessarium propter quædam naturali lumine cognoscibilia, vt ea, scilicet, firmitate teneantur, quæ ad rectam vitam confirmandā exigitur. Ob id quippe scriptum est: da mihi intellectum, vt discā mandata tua. Iuxta hanc verò priorem solutionem puer ille iustificaretur sine fide explicita Dei, non tamen sine fide.

At nos multò sanius credimus, ad iustificationem fidē Dei explicitam esse necessariā. D. Tho. 12. q. 113. art. 4. August. in illud Psalm. Dixit insipiens in corde suo non est Deus. Et libro de vera innocentia. Concilium Trid. sess. 6. in decreto de iustificatione impii. c. 6. adducit in hoc Apostolum ad Heb. 2. Sine fide impossibile est placere deo Cuius rei causam reddēs: Accedentē enim ad Deum, inquit, oportet credere quoniā est, & quod remunerator est inquirentium se. In secunda item cōclusionē nos ostendimus fidem saltem implicitam Christi ad iustificationem esse necessariam, quæ intelligi non potest, nisi credatur Deus per gratiā suam hominum iustificator.

Item peccatum mortale sine contritione nulli remittitur; contritio autem

E 4 hoc

Secunda pars

hoc est dolor de peccatis propter Deum, si ne Dei cognitione nulla est, remissio igitur mortalis saltem peccati Dei notitia prærequirit.

Commodior est itaq; solutio posterior, qua dicimus eiusmodi puero deliberanti si dei lumen protinus affulgere, sicut autē lumine naturæ nil prius ostenditur quam primum naturæ principium, scilicet, quod libet est, vel non est: ita fidei lumen statim omnino demonstrat Deum esse, quod primum fidei principium est. Nec talis illuminatio miraculosa est, imò regularis est diuinę prouidentia: cum, scilicet, mouet homines ad finem supernaturalem. 3. sen. D. Tho. d. 25. q. 2. art. 1. q. 1. ad. 1. & 2. Sapientia per nationes vniuersas in animum se transfert, & amicos Dei, ac Prophetas cōstituit, attingit em̄ à fine vsq; ad finem forritur, & disponit omnia suauiter. Quòd si obijcias cognitionē Dei non aduenire hominibus, nisi magno & longo tēpore, atq; discursu, respōdeo verū esse si de notitia dei naturali sermo sit: nā ad supnaturale tēpus nō exigitur, certē nō illud ad eòs lōgū quod argumentū fingit, nā vt ex Durā. sentētia retrò dixim⁹, puer ille, qui natura duce se cōuertit ad debitū naturę finē, cōsequet̄ quidē peccati remissionē non

Relectionis.

37

non in eodem euestigio puncto, sed breui tamen iuxta diuinę prouidentia dispositio nem. Et si arguas, ergo interea poterit peccare venialiter, quod D. Tho. reuicit, respōdeo, nihil quidem repugnare si ad normam dialecticorum disseramus. At si, quod theologos decet, diuinę & legis & prouidentia in homines rationem habemus, sicut diuinę curę est prouidere ne interim excedat, vt nō detur contra communem legem homo adultus in limbo, sic ad procurationem Dei spectat ne peccatum veniale peccante mortale. Quemadmodum Adam non poterat ante peccare venialiter quā peccasset mortaliter, idque Deo specialiter procurante, ne contra communem legem in statu Innocētia cum culpis admittamus & pœnas.

Ad tertium argumentū, quoniam secundum ex iis, quæ iam diximus, facili soluitur respondeo Paulum Apostolum de fide explicita in Christum habere sermonem, hęc enim statuit deus per homines ad ministros hominibus impartiri, vnde & subdit Apostolus. Nunquid non audierunt, & quidem in omnem terram, &c. Ex his itaque colligit, ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Ceterum fides, quæ in lege naturæ

Secunda pars

naturæ erat, cuiusq; arati ad iustitiam necessaria homine extrinsecus docente non egebat, sed interius, vel inuisibiliter, vel visibiliter per angelos administrabatur.

Ad quartum, Adrianus de baptismo. q. 1. articu. 3. tenet eiusmodi puerum non recipere gratiam, nec satis esse non ponere obicem, sed requiri convenientem dispositionem fidei in adultis. Vnde Act. 8. Cum Eunuchus Philippo dixisset, quid prohibet me baptizari? Philippus ait, si credis ex toto corde, &c. iuxta quam sententiam datur accessus neuter ad baptismi sacramentum: puer enim ille, nec recipit gratiam, nec peccat mortaliter dum sic baptizatur, sed cum huiusmodi euentus non sint frequentes, imò ad eò disputationis gratia fingantur satius fuerit ad Dei providentiam referre, quæ non desinit in necessariis quale est illuminare hominem, quem sit per Christi sacramentum iustificaturus.

Ad quintum, negatur propositio minor si de cognitione Dei gratuita, & supernaturali sermo est, nam de naturali nos concedimus, ac libenter quidem.

Ad sextum, Diuus Augustinus de spiritu & litera cap. 26. & 27. exponit naturaliter, quæ legis sunt faciunt, &c. id est, per naturam gratia

Relectionis.

26

gratia tamen perfectam: quia enim peccatum contra naturam est, gratia quæ naturam perficit, secundum naturam esse dicitur, loquebatur autem Apostolus de gentibus conuersis ad Christum, quæ sine lege scripta, qualem Iudæi habebant, legis præcepta seruabant. Et hanc responsionem sequitur D. Thom. 12. q. 109. articu. 4. ad. 1. Respondere quoque possumus præcepta legis naturaliter cognosci agentibus, & singula naturaliter etiam fieri, licet omnia sine auxilio Dei speciali impleri non valeant. Ob quam causam D. Thom. dixit opus esse gratia ad mouendum affectum, nec enim voluntas perficere naturalia omnia præcepta potest, quæ naturæ lumine intellectus ante cognouerit. Quæ quidem expositio cum apud nostros maximè sit aperta, miror ego viros doctos hoc testimonio moueri potuisse ad nouam commentitiamq; sententiam inferendam, dico etiam Thoma referente.

Ad postremum argumentum, Caietanus in commentariis super illum locum Apostoli, accedentem enim ad Deum, &c. Respondet quòd doctrina Pauli in communi datur, ac proinde in communi dicitur oportere credere, quia est Deus, lógè autè meliùs esset, inq̃t, si non crederet, sed sciret Deum esse.

Secunda pars

esse. Addit rursus quod Deum esse remuneratorem inquirentium se, oportet fide teneri quoniam nulla speculatiua sciētia hoc attingere potest. Quod utiq; si verum est argumentum illud facile diluitur, nō enim vtraque cognitio habetur ex lumine naturali, quod altera parte antecedentis assumitur.

At qui diuum Chrysostomus. Homil. 4. de providentia, vel fatis legere voluerit, sanē intel- liget Philosophos, qui supplicia peccatorū negant prēmiaque iustorum post hanc vitam, in media luce penitus aberrare. Nam si iusti, qui Deum ritē colunt migrant affecti iniuriis ex hoc mundo, pessimi contra, immerita foelicitate potiti, omni certē ratione concluditur Deum ne iustum esse nec curā habere rerum humanarū, quod si Deo providentiam tollis, atque iustitiam, *et hoc* vocabulū innane sit, qui circa coeli cardines ambulat, nec nostra consideret. Qui igitur negat alterum vtrūque tollat necesse est, nam si non est remunerator inquirentium se, ne Deus quidem est, vnde & barbaræ omnes gentes pœnas improborum prēmiaque iustorum admiserunt. Crediderim igitur o- pus esse, ut fides concurrat ad assentionem vtriusque principij, quo tam firmiter, accō- stanti

Relectionis.

39

stanti teneantur, quā necessum est, ut ho- minis vita in honesto, & officio confirme- tur. Nam alterius modi cognitionē ad Ro- ma. 1. ostendit Apostolus idoneam minimē fuisse ad iustē beatēque viuendum.

Adde huc Deū dupliciter cognosci pos- se, & ut finis naturæ est causaq; rerum natu- ralium, & ut finis est hominis supernaturæ, & ut finis est hominis supernaturæ, cuius etiam gratuito beneficio homo supernaturalem illum finem cōsequatur. Ad Placendum verō Deo non sat est cognoscere ipsum esse principium auctoremque na- turæ, sed oportet in Deum ferri quatenus finis est naturæ vires excedens, sic autem Deum esse, & esse remuneratorem sola fide creditur. Quocirca simpliciter, atq; in vni- uersum cum Apostolo fateamur, acceden- tem ad Deū finem utiq; supernaturalem oportere credere quia est. Nam scire quod naturalis ratiō docet ad hunc supernatura- lem accessum non sufficit. Quippe habemus accessum ad Deum per fidem ad Ro. 5. Qua de re vide D. Tho. 22. q. 1. arti. 8. ad. 1. & q. 2. art. 4.

Hinc verō iam primum argumētum sol- uitur eorum, quæ a principio statim huius controversiæ proponebamus. Prius enim falsum est nō alterius rei fidem necessariam esse

esse tunc temporis ad salutem, oportebat namque etiam credere Deum esse iustificatorem cuius videlicet gratia peccata hominibus remitterentur: oportebat item credere mortales à cœlesti regno peregrinos, & alienos effectos patriam illam, quam sperabant non aliter adepturos quam per aliquod diuinæ providentiæ remedium præparatum.

Posterius quoque, ut nihil aliud credere opus esset, sed ibi tamen fides Christi implicitè continebatur, ut sæpe idem diximus, per quem Deus iustificauit omnes mortales, quos prædestinavit in regnum. Hic est enim Samaritanus ille, qui hominibus vulnera to curationem attulit, iacentem erexit, superque suum ipse iumentum imposuit, ut iuxta Etia. Vaticinium portaret in corpore suo, nos & iniquitates nostras. Hic ille est, qui in stabulum, id est, fidelium consortium nos induxit qui etiam curam stabulario dedit, hoc est ministro fidei, sacramentorumque suorum. Hic denique sumptus suppeditauit, ut per omnia salutem nostram illi ferremus acceptam, qui saluator est omnium hominum maxime fidelium.

In secundo verò argumento, quod additur non est mihi consilium differere, an præcepta

cepta decalogi naturali ratione contineantur. Sed tenendo quod D. Tho. sæpe tradit & dominus Caietanus disertè in côm. sup. Matt. explicat legis decem mandata moralia, & naturalia esse, responderetur prius quòd quæ admodum decem generibus, quæ prædicamèta Philosophi vocant, res omnes continentur non formaliter semper, sed reductiue, punctus enim principium quantitatis, materia, principium substantiæ ad prædicamèta ea reducitur, quorum principium sunt: sic ad decalogi mandata referuntur vniuersa, quæ à Deo præcipiuntur, ea vel maxime, quæ principia sunt cæterorum. Ita præceptum, de honoratione parentum obseruantiam principum ac maiorem continet, ita in præcepto mechiz omnem fornicationem abusumque naturæ per luxuriam intemperatis comprehendimus. Ita denique fidei præceptum ad illud de cultu vnius dei referendum est, nec enim sine recta fide deus rectè colitur: qui ergo voluerit ad vitam ingredi, mandata seruet, non ea solum, quæ explicite in decalogo præscribuntur, sed etiam quæ continentur implicitè. Quale est de fide in deum hominis conditorem, iustificatorem, glorificatorem, &c.

Posterius dicere quoque possumus, seruā-

tem

Tertia pars

tem præcepta naturalia vitam habiturum: qui enim fecerit ea, viuet in eis, at nõ ex eis sed ex fide iuxta sententiã Apostoli ad Gal. cap. 3. nam quod iam retro docuimus seruanti naturæ præcepta Deus non denegat gratiam per quam ea etiam seruet, quæ naturæ lumen excedunt. Excelsimus autem modum fortasse nos hac secunda relectionis parte differenda, sed eo tamen venia digni, quod absque huius rei copiosa traditione reliquæ partes, aut vix, aut certè nullo modo intelligerentur.

Tertia pars.

TN quibus tertia, ac difficilis illa quidem erat, an post primum Ad peccatum sacramenta fuerint in omni lege ad salutem necessaria. Pars enim negatiua suadetur imprimis diui Gregorij testimonio. 4. libr. Mora. cap. 2. referturque à Gratiano de consecra. di. 4. cap. Quod autem apud nos valet aqua baptismi, hoc egit apud veteres, vel pro paruulis sola fides, vel pro maioribus

virtus

Relectionis.

41

virtus sacrificij, vel pro his, qui de Abrahæ stirpe prodierunt mysterium circûcisionis ubi Gregorius solam fidem in lege naturæ docet fuisse satis ad salutem paruulorû. At sola fides non est sacramentum, cum nõ sit sensibile signum, non ergo fuerunt omni tempore necessaria sacramenta.

Præterea, iuxta communem doctorum sententiam lege naturæ durante paruuli saluabantur in fide parentum, at fides parentum non erat sacramentum.

Præterea, de sacramentis nihil ratione naturali statuere valemus, sed id solû quod diuina reuelatione traditum est. At ante Abraham vtrum aliquo visibili sacramento iusti, vel eorum saluarentur infantes scriptura non exprimit. Sacramenta igitur tunc temporis fuisse, non nisi temerè definiemus.

Postremò sacramentum nullum est, nisi quod à Deo fuerit institutû, sed in lege naturæ nullum signum instituit Deus ad remissionem peccati vel originalis, vel actualis, non ergo fuit vllum in lege naturæ sacramentum.

Partem verò affirmatiuam D. Augustinus videtur astruere. 19. li. contra Faustum c. 11. in hæc verba. In nullû nomē religionis

F seu

Tertia pars

seu verum, seu falsum coadunari homines possunt, nisi aliquo signaculorum, seu sacramentorum visibilium confortio colligantur.

In hac ego controuersia non existimo nobis ad eum esse laborandum, minimo enim negotio probare possumus sacramenta fuisse post Adæ lapsum omni tempore ad salutem necessaria. Corde siquidem creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem: omnis enim quicumque inuocauerit nomen domini saluus erit. Vbi sub insigni oris professione, quæcunque professio etiam operis intelligitur, cum non ore solum inuocemus dominum saluatorem verum etiam opere. Quæ admodum igitur credere oportet Deum iustitiam atque ab eo interius iustitiam salutarem querere, ita exterius hanc fidem profiteri. Quod fit sanè per sacramenta: quæ ut antè descripsimus ceremoniæ sunt sacræ, quibus Deo exterius nos subiicimus, ut in nobis salutem interius operetur.

Præterea, cum animo corporeque contestemur, non sat est Deum interiore fide colere, nisi corporeo etiam cultu interiorem protestemur. Etenim debet utrunque tributum humana natura Deo pendere, vnde utraque partem suæ constitutionis accepit, & cū

amæ

Relectionis.

42

amborum partium spiritus sancti, & carnis peccatum commune sit consentaneum erat, ut esset remedium quoque commune totaque homo interius & exterius sese subiiceret saluatori.

Addit huc Chrysostomus, antequam eum Dionysius eam esse hominis conditionem atque naturam, ut ad spiritualia capessenda non nisi corporeis rebus possit aptari. Salutem igitur, qua Deus in humano spiritu secretè operatur, necesse fuit rerum sensibilibus imaginibus designari. Quo beneficium curationis ad suum homo modum non solum perciperet, verum etiam intelligeret gratiam debitam suo benefactori relaturus.

Præterea, gentium omnium consensu firmatum est, non aliter quam oblati Deo sacrificiis diuinam iram mitigari. Atque haud secus etiam Barbari facinora expiari arbitrabantur. At sacrificium in id paratum, ut Deus placaretur verè erat sacramentum, sacramenta igitur semper fuere apud omnes necessaria.

Lex & religio tandem nulla est sine sacerdotum munere, atque functione, hæc enim tria sunt fuereque coniuncta, ut nequeant à se aliquando separari. Cum ablato vno reliqua simul auferri necessum est, ut Apostolus ad Hebr.

F 2

scribit.

Tertia pars

scribit. At sacerdos sine sacramentis, quæ administrat esse nullo modo potest. Omnis enim p̄sufex pro hominibus cõstituitur in his, quæ sunt ad Deũ, vt sacrificia offerat p̄ peccatis quemadmodũ ad eosdem idem Apostolus, ait, Ergo sicut lex, religio, sacerdotium fuerunt omni tempore necessaria, ita quoque sacramenta, quod erat nobis in tertia parte huius disputationis breuiter absoluedum, sed prius tamen quàm exordiamur quartã ea debemus argumenta diluere, quæ in contrarium obiiciebamus.

Ad primum, quamuis D. Tho. vtrumlibet probabile existimauerit, nunquam ego tamen eam potui opinionẽ induere, vt crederẽ sola interiore fide parentũ infantium filiorum peccata mundari. Videmus enim sacramenta minus esse adultis quàm paruulis necessaria, cũ sine sacramẽtis actu susceptis solo sacramentorum voto adulti saluentur paruuli non saluentur. Quare si paruulis non essent in lege naturæ necessaria sacramenta, non video equidem cur essent adultis necessaria, cũ tamen esse retrò nobis fuerit demonstratum. Id quod diuus etiã Grego. apertissimẽ in præscripto testimonio fatetur.

Itẽ cũ in lege veteri pro fœminis legis naturalis

Relectionis.

43

naturalis remedia durauerint, consequens fieret, apud Iudæos puellas sententiæ sacramento saluari, pueros non saluari nisi suscepto sacramento. Quod non video quare ratione cohæreat.

Præterea, cũ peccatũ originale carnis propagatione contractũ esset, non erat consentaneum, nisi vt corporali quoque remedio, ac medicina sanaretur.

Præterea, cũ paruuli in lege gratiæ, & scripturæ siue sacramentorum ope salutem minimẽ consequantur, non est cur eos in lege naturæ sine sacramentorum auxilio saluemus.

Igitur ad argumentum respondeo, Gregoriũ nõ ibi distinguere fidem interiorem ab exteriori professione fidei, nec enim id asseruit adultis nõ remitti peccata sine exteriori fide, paruulis verò remitti: sed distinguit potius fidem à sacrificio asserens, sacrificium pro adultorum peccatis fuisse necessarium, vt videlicet actualis culpa peculiari sacramento aboleretur, sed propter generali peccato, erat etiã generale remediũ, nõpe fidei quęcunq; professio. Quam fidem interrim appellari, Aug. auctor est, sacramentum inquit, fides est. Ac pro hoc cũ responderetur paruulũ credere, qui fidei nondũ habet

Tertia pars

affectum, responderetur fidem habere propter fidei sacramentum, hæc tenus August.

Eadem loquendi forma est, de spon. cap. cum apud, & caritæ fraternitati, & 27. q. 2. sufficiat ad matrimonium solus consensus, scilicet, quibuslibet signis expressus, distinguitur ergo ibi consensus non interior contra exteriorem, sed generaliter expressus contra expressum per verba.

Ad secundum eodem modo responderetur fidem, hoc est, professionem & sacramentum fidei saluare filios in lege naturæ: nuac autem cum certa & definita sint sacramenta nec arbitrato parentum per fidem pueri iustificentur, non admittimus in fide parentum Christianorum pueros seruari, sed in sacramento baptismi à Deo peculiariter instituto. Quamuis alia etiam sit huius ratio discriminis, quemadmodum in fine huius disputationis explicabimus.

In tertio verò argumento, grauis error eorum est, qui de sacramentis nil dicerni posse credunt, nisi quod sacris literis tradit. Multa enim verbo tenus & in noua & in anti qua lege tradita sunt, quæ scripto non fuerunt mandata, ut uberiùs alia forsitan relectione si vita suppetet declarabitur.

Quod si in lege Mosaica & euangelica, quæ

Relectionis.

44

quæ literis exarata fuerunt non est opus ad expressam omnia scripturam expendere, multò minus oportebit cum de sacramentis legis naturæ disputatur, ubi traditiones diuinae scriptæ non sunt, dogmata nostra in sacris haberi literis expressa, sed satis erit, si clarissimorum virorum testimoniis confirmetur, aut certè magnis alioqui persuadeantur argumentis.

Ac re vera nulla ratio patitur, ut diuina prouidentia vilo vnquam tempore defecerit hominibus in necessarijs ad salutem. Non possent autem filiis paruulis remedia parentes applicare, nisi per Dei reuelationem cognouissent, & paruulos originali peccato teneri, & aliquod remedium ad eos seruandos idoneum esse, quod licet scriptum non sit, non est tamen minus exploratum, quam si fuisset scriptum. Et cum scriptura exprimat ante Abraham fuisse religionem ac sacerdotium, ex consequenti tradit fuisse sacramenta, sine quibus nec religio, nec sacerdotium est. Cumq; etiam in lege naturæ sacrificia pro peccatis fierent, ut Iob. 1. cap. dicitur, profectò negari non potest, quin in lege naturæ fuerint aliqua sacramenta.

Ad postremum poterat facilè dici non pertinere ad generalem rationem sacramenti

Tertia pars

ut sit signum institutum à Deo. Nèc qui id affirmant idoneo probant argumento. At dico etiam antiqua omnia sacramenta ex Dei institutione fuisse signacula, atq; figuras futuræ redemptionis per Christum. Neq; enim humano ingenio, sed diuino placito, tam oppositè omnia in figura contingebat illis, neq; homo vsquam vitulos, & arietes cruenta manu in Dei cultum, & obsequium iugularet, nec Deum tentaret hircorum placare sanguine, nisi Deo reuelante cognouisset, eiusmodi animantium irrationalium sacrificia mysterium aliquod sacrum portendere, cuius ratio remittendis peccatis haberetur. Fateor tamen non fuisse sacramentum sub definitis rebus verbisq; præscriptis in lege naturæ à Deo traditum. Sed rerum sacramentalium definitio, ac determinatio certa in veteri lege incepta, in euangelica perfecta, & consummata est, nisi fortè quis sentiat oblationem Melchisedech in pane, & vino ex diuina & reuelatione & institutione fuisse. Qua peculiariter ex causa sacerdos Dei altissimi fuerit inter reliquos appellatus. Cui equidem opinionioni non admodum refragarer, si Anadetus Papa non fuisset aduersus in epistola de ordinatione episcoporum: vbi initium, inquit, sacerdotij Aaron

Relectionis. 45

Aaron fuit, licet Melchisedech prior obrulerit sacrificium, & post hunc Abraham Isaac, & Iacob, sed ij spontanea voluntate non sacerdotali auctoritate ista fecerunt: ceterum Aaron primus iubente Domino victimas obrulit: hactenus Anacletus. Huic igitur finè terræ relectionis parti dederimus, iam pergamus ad reliquas.

Quarta pars.

Varto itaque loco ver-tebatur in questionem, an sacramenta vetera fuerint causæ gratiæ atque salutis, an potius ea sola, quæ in noua lege sunt à Christo saluatore instituta, & quidem suadetur in primis, nulla sacramenta posse salutem spiritualem efficere. Quia res corporea non potest esse causa efficiens charitatis & gratiæ, cum sint qualitates supernaturales à solo Deo infusæ atque creatæ: & cosequenter quia nullum corpus potest in animum hominis agere, nisi prius agat in eiusdem hominis corpus, sed

sed sacramenta non oportet quicquā in humanum corpus operentur, vt patet de absolute sacramento surdo collata, talis igitur absolutio nil producit in anima.

Confirmatur rursus quoniam aliqua sacramenta eorum, etiā quæ vel maximè causa gratiæ dicerentur, non immediatè cōtingunt hominem, quem iustificat: ergo vel immediatè producent gratiam vbi nō sunt scilicet, in anima, vel aliquam qualitatem efficiunt aère medio quorum vtrunq; videtur esse absurdissimum.

Præterea, si aliqua sacramenta gratiæ efficienter, ministri quoque talium sacramentorum gratiæ causa essent, ac verè peccata remitterent. Quod tamen Hieronymus in quartum caput Esaia refellit. Vbi adducens illud Matth. 3. Ego baptizo vos aqua, &c. Ex quo, inquit, discimus quòd hominibus tantum aquam tribuat, Deus autem spiritum sanctum, quo & sordes abluuntur, & sanguinis peccata purgantur, & super Mat. cap. 16. cōparans sacerdotes nouæ legis sacerdotibus veteris subiicit. Quomodo ibi leprosum sacerdos mundum, vel immundum facit: sic & hic alligat, vel soluit episcopus aut presbyter, at sacerdos verus nō erat causa leprosum efficienter emundans: ergo

neque

neque sacerdos legis nouæ verè peccata remittit.

Item Aug. 15. de Trinitate ca. 26. Nullus discipulorum Christi, ait, dat spiritum sanctum, orabant quippe vt veniret in eos, qui manus imponebant. Et lib. 83. quaestionum, quaest. 53. asserit quædam Deum facere per se ipsum sine media causa, vt illuminare animas. At si minister esset causa gratiæ per eum Dominus animas illuminaret: & Ambrosius libr. 10. epistolarum, epistol. 84. ad Demetriadem, &c. Aliud est, inquit, quòd inuisibiliter agitur, aliud quòd visibiliter celebratur. Nec idem est in sacramento forma quòd virtus. Nam forma cum humani ministerij adhibetur obsequio, virtus autem per diuini operis præstatur effectum. Ad cuius vtique potentiam referendum est, quòd dum homo exterior abluatur, mutatur interior. Eandem sententiam apertioribus etiam verbis expressit Cyprianus in sermone de baptismo Christi, & manifesta tio. Trini.

At verò contra suaderetur, omnia cuiusque legis sacramenta causas fuisse gratiæ atq; salutis. Primū quia omnia sacramenta sunt signa sanctificationis practica, & effectiua quæadmodū à principio constitutum, &c.

Prære-

Quarta pars

Præterea, Iob. 1. Sanctificabar Iob filios suos offerens holocausta per singulos. Et Leui. 16. Dicitur sacerdotem asperzione sanguinis expiare præuaticationes, & peccata filiorum Israël.

Præterea August. super Pſal. 77. adducēs illud. 1. Cor. 10. Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo: sic ait, & cum essent communia omnia sacramenta, non cōmunis erat omnibus gratia, quæ sacramentorū virtus est, sit & nunc omnibus baptizatis cōmune lauacrū regenerationis, sed ipsa gratia non communis est omnibus, & glo. ordi. in illud eiusdem capituli decimi: Omnes in Moyses baptizati sunt in nube, & in mari, id est, per visā illa signa purgati, vel signum baptismi acceperunt quod credentibus idē valuit. In nube baptizati sunt, quia per eam mundati ab ignorantia Dei, & præparati ad accipiendam legem.

Præterea Gregorius. 4. lib. mora. capi. 2. refert quæ de consecratio. distinct. 4. capit. quod apud nos valet aqua baptismi, &c. vt supra.

Tum etiam sic argumentor, paruulis sine merito cuiusquam operantis conferebatur gratia; sacramento suscepto, ergo, &c. Consequentia videtur esse nota, quoniam id

Relectionis.

47

id vocamus causam, qua applicata sequitur effectus, cum ergo puer, vel circumciscus in lege Moysi, vel suscipiens aliquod sacramentum in lege naturæ eo ipso à peccatis iustificarentur, consequens fit eiusmodi sacramenta causas fuisse iustificationis, & gratiæ. At de circumcissione quidem apertum est testimonium Bedæ super Lucæ secundum caput, idē salutiferæ curationis auxilium circumcissio in lege, contra originalis peccati vulnus agebat, quod baptismus agere reuelatæ gratiæ tēpore consuevit, August. etiam citari solet in hoc lib. 2. de nuptiis & concupiscentia cap. 11. & habetur de consecra. distinct. 4. capi. ex quo instituta est circumcissio in populo Dei, ad purgationem valebat magnis & paruulis, originalis veteris quæ peccati, sicut baptismus ex illo valere cœpit ad inuocationem hominis, ex quo institutus est. Et. 4. lib. contra Donatistas cap. 24. Cur inquit, Abraham præceptum est, vt omnē deinceps infantem masculū octauo die circumcideret, qui non poterat corde credere, vt ei deputeretur ad iustitiam, nisi quia & ipsum per se ipsum sacramentum multum valebat.

Denique in cap. Maiores, extra de baptismo distinguens Innoc. à circumcissione baptis-

prius, quod aperit ianuam regni caelorum, quam circumcisio non aperiebat, asserit, quod sicut per baptismum, ita per circumcisionem originale peccatum remittebat. At praepositio per causam significat, qua mediante res efficitur, ut ubi saluos nos fecit per lacrum regenerationis. In contrarium est Augustinus super Psal. tra. 73. ubi ait: sacramenta nouae legis dare salutem, veteris autem promittere salutem. Sed & Samaritanus noster oleo uinumque, ac denariis duobus superadditis sanauit vulneratum, quem nec sacerdos Aaron nec Leuita Moyses, siue per sacramenta, siue per legem sanare potuerunt.

In hac explicanda quaestione, quae inter omnes difficillima est, omnes ego neruos intendere debeo, ut magna tum breuitate, tum ueritate in absolutas quasdam conclusiones totius rei summa redigatur. Quapropter uos oro, ut differant mihi diligenter animos aduertatis.

Prima igitur conclusio est, quam catholicis non arbitror aut debere, aut posse negari.

Sacramenta nouae legis sunt causa gratiae & uere salutem animae conferunt.

Ciprianus hanc habet in sermone de baptismo Christi & manifestatione Trinitatis inquit. Veniebat Christus ad baptismum

non

non egens lauacro in quo peccatum non erat, sed ut sacramento perennis daretur auctoritas, & tanti uirtutis operis nulla personarum acceptio commendaret. Quonia remissio peccatorum siue per baptismum, siue per alia sacramenta donetur proprie spiritus sancti est, & ipsi soli huius efficientiae priuilegium manet. Verborum solennitas, & sacri inuocatio nominis uisibile celebrant sacramentum, rem uero ipsam spiritus sanctus format & efficit, & consecrationis uisibilibus in uisibiliter manum totius bonitatis auctor apponit & plenitudinem gratiae uinctionis diuinae pinguedo sanctificationibus officialibus infundit, & rem sacramenti consumit & perficit.

Item in sermone de uinctione chrismae. Hodie, inquit, in ecclesia ad populum acquisitionis sanctificandum sacrum chrisma conficitur in quo mixtum oleo balsamum regiae, & sacerdotalis gloriae exprimit unitatem. Et infra. Non haec medendis corporibus est uinctio instituta, quia sanctificatis elementis iam non propria natura praebet effectum, sed uirtus diuina potentius operatur, sed adest ueritas signo, & spiritus sacramento, ut & ipsis rerum efficientis gratiae dignitas pateat, & interiori homini quanta & his detur auctori-

Quarta pars

auctoritas deiformi conuersatione, & celestibus moribus innotescat & infra. Ex huius vnctionis beneficio & sapientia nobis & intellectus diuinitus datur, consilium cælitus illabitur, scientia & pietas & timor inspirationib⁹ supernis infunditur. Hoc oleo vncti cum spiritualibus nequitis colluctamur, nec fœtoribus spuris imbui possumus qui balsami spiritualis odore fragramus.

Gregorius quoque Nazianzenus oratione. 3. in sanctum lauacrum generatio ex baptisate passionum est solutiua omnes sorde abscindens atque ad supernam vitam perducens, & infra dicit quod in baptisate tamquam in vnda peccata pariter sepeliantur. Et postea ipsa baptisatis, inquit, gratia, ac vis vnus cuiusque peccati continet purgationem, & omnimodam fœditatum & inquinatio num reiectionem, quæ à prauitate ingressæ sunt. Prinde cum duplices simus ex anima dico & corpore, & ita duplex est purgatio per aquam, inquam, & spiritum, & hæc quidem visibiliter, ac corporaliter suscipitur, at illa incorporaliter & inuisibiliter concomitatur.

Christost. præterea Homi. 25. in Ioan. Ex quo autem, inquit, Iordanis alueum ingressus est Christus non amplius reptilia animalium

Reiectionis.

49

rum viuentium, sed animas rationales, & spirituales aqua producit. Et Homi. 35. in eundem. Futurum erat baptisma plenum maximæ potestatis, & gratiæ, purgaturum peccata, pro mortuo viuum effecturum, & infra. In nobis non simplex aqua operatur, sed cum spiritus gratiam accedit, omnia abluit peccata, & infra. Per aquam piscinæ, air, morbos corporis sanari, vt facilius homines crederent per aquam animam morbos curari posse, & Homi. de resurrectione circa finem, cum multis exemplis resurrectionem per vim supernaturalem futuram esse demonstrasset, subdit, verum nec tu gratiæ spiritus factus es expertus. Et num multa sunt donationis illius symbola, atque his, quæ enumerata multò maiora, & magis admiranda. Non enim æquale est corpus mortuum, & animam à peccatis occisam ab interitu liberare, quod per baptismum fit, & statim corpus etiam & sanguis mysticus non fuit absque spiritus gratia, nec sacerdotes habuissimus, nec has ordinationes sine tali visitatione fieri possibile, &c.

Cirillus libro secundo in Ioannem cap. 24. Spiritum, qui ex Deo procedit per baptismum acquirimus, quo in pristinam pulchritudinem

G

chritu-

Quarta pars.

chritudinem reformati, & ad nouam vitam renati à Deo in filios adoptamur, & in fine. Quemadmodum enim viribus ignis intensus aqua calefacta, non aliter quàm ignis vrit sic spiritus sancti operatione ad diuinam aquæ reformantur virtutem, qua baptizati corpus abstergunt.

Ambrosius item libro primo de sacramentis capit. quinto de baptismo loquens, de consecra. d. quarta capit. per aquam. Non aqua omnis sanat, inquit, sed aqua sanat, quæ habet gratiam Christi. Et libro quarto capit. secundo de eucharistiæ sacramento. Deposisti peccatorum senectutem, sumpisti gratiæ iuuentutem: hoc præstiterunt tibi sacramenta cœlestia. Et libro sexto capit. primo. In similitudinem quidem accipis sacramentum, sed veræ naturæ gratiam virtutemque consequeris. Et infra. Tu quia accipis panem diuinæ eius substantiæ in illo participaris alimento. Et in libro de iis qui myste. inicianur capit. nono. His igitur sacramentis pascit ecclesiam suam Christus, quibus animæ firmatur substantia.

Augustinus insuper decimonono libro contra Faustum capit. decimosexto de visibili sacramentorum administratione loquens.

Hæc

Relectionis. 50

Hæc omnia, inquit, fiunt & transeunt, sanant & transeunt, virtus tamen quæ per ista operatur iugiter manet, & donum spirituale quod per ista insinuatur æternum est.

Et tractatu. 80. in Ioannem, vnde ista tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat, prima quæstione, primo capit. derrahe.

Beda etiam ait, quodd Dominus tactus ve mundissimæ carnis vim regeneratiuam contulit ignis. Quam eandem sententiam Gratia. Chrysostom. tribuit de consecratio. d. quarta capit. nunquam. Eandem habes apud Augustin. sermone primo de Epiphania.

Sed in Concilio Florentino, sub Eugen. quarto in decreto super vnione armenorum manifestè definitur in hæc verba. Nouæ legis septem sunt sacramenta, quæ & continent gratiam, & eam dignè suscipientibus conferunt.

Hanc eandem sententiam Concilio Tridentinum modò probauit sess. 7. de sacramentis in communi canone. 6. Cuius verba eiusmodi sunt. Si quis dixerit sacramenta nouæ legis non continere gratiam, quam significant, aut gratiam ipsam non ponentibus

G 2

tibus

Quarta pars

tibus obicem non conferre, quasi signa tantum externa sint accepta per fidem gratia, vel iustitia, anathema sit.

Ex sacris literis Augu. adducit illud Ioan. tertio nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto, &c. Non, ait, ex parentum fide, aut offerentium, vel ministrantium, sed ex aqua & spiritu sancto. Aqua igitur re generat hominem in Christo ex vno Adam generatum. Haec Augustinus.

Secundum testimonium citat idem ex quinto capit. Epistolae ad Ephesi. Christus dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret immolans eam lauacro aquae in verbo. Quidquid ergo (infert Augustinus) ab hominibus quaruncunque culparum contrahitur, propter ipsam lauacrum dimittitur.

Tertium refert idem Augustin. ex prima epistola Petri capit. tertio. Saluos vos facit baptisma non carnis depositio for= dium, sed conscientiae bonae interrogatio in Deum.

Quartum quo triumphat Ambrosius habetur Ioannis sexto. Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus: qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem in me manet, & ego in illo. Si= cur

Relectionis.

SI

cut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem, & qui manducat me, & ipse viuet propter me. Ego sum panis viuus. Vnde concilium Ephesinum colligit, quod in sacramento accipimus non communem carnem, sed verè viuificatricem, qua & sancti= ficamur participes sancti corporis & precio si sanguinis effecti.

Quintum de eodem eucharistiae sacra= mento habes prioris ad Corinth. decimo. Vnum panis, vnum corpus multi sumus. Omnes quidè de vno pane participamus. Vbi particula, quidem, loco Graecae particulae, *ἓ*, causam sine dubio reddit sententiae antecedentis. Quare participatio sacramenti eucharistiae ecclesisticae unitatis causa est atque aded charitatis & gratiae sine qua unitas ecclesiae non constat.

Sextum testimonium de poenitentiae sacramento Domini est apud Ioan. capi. 20. Quorum remisistis peccata remittentur eis. Quod si remissio peccatorum per gratiam est, & sacerdotes possunt peccata remittere, gratia quoque subministrare queunt administratis sacramentis.

Huc adde Martini quinto definitionem in Concilio Constanti. sess. 45. pronunciantis quod sacerdos verè absoluit. Ministri ergo

Quarta pars

go sacramentorum nouæ legis verè conferunt gratiam sine qua nullus peccator esse potest absolutus. Et confirmatur, quia vel qui baptizat abluit propriè, ac verè maculâ animæ, vel non abluit. Si abluit, conficitur quod mollimur, sin autem non abluit, forma igitur baptismi falsa est, qua significatur non ablutio corporis modò, verù etiam animæ, vt faciliè ex Concilio Mileuitano ca. secundo colligitur. Inde enim patres argumentantur, paruulos originale peccatum atq; animi maculam habere, quoniam aliàs forma baptismi falsa efficeretur, cū paruuli baptizantur, scilicet, in ablutionem spiritalem, ac proinde in remissionem peccatorum. Sacramenta igitur nouæ legis gratiam & iustitiam animæ conferre his profectò argumentis adèd irrefragabiliter ostenditur, vt negare id vel hæresis, vel proximum hæresi sit. Quam obrem in conclusionem hanc primam scholastici auctores vniuersi conueniunt. Sedenim quem in modum sacramenta nouæ legis sint causa gratiæ, id tantùm abest, vt explicèt, vt etiam opinionum varietate confundant. Res quippe nulla est de qua tantopere non solùm indocti, sed etiam docti dissentiant.

Nam quidam asserunt, sacramenta esse causas

Relctionis.

52

causas dispositiuas gratiæ ex eo quòd producant characterem, vel ornatum nescio quem, videlicet qualitates interius disponentes. Nam sacramenta gratiam ipsam efficere, iudicant impossibile.

Alij affirmant sacramenta esse quidem causas dispositionis, sed extrinsecus appositas, vt animũ, aut sigillum regium, quibus ostensis, atque exhibitis, id nobis præstatur quod ex regis beneficio quærimus.

Opinantur alij sacramenta non esse causas per se gratiæ, sed per accidēs, siue quibus videlicet affectus non sequitur, quæ tamen nihil verè agant atque producant.

Sunt contra, qui existiment sacramenta virtute supernaturali recepta, ipsam etiam qualitatem, quæ gratia est, attingere, instrumentaliq; actione facere.

Ac demum alij, qui propriis accedunt ad veram rei huius intelligentiam, sacramenta censent causas esse gratiæ veluti motiuas diuinæ voluntatis. Sunt enim ratio propter quam Deus gratiam confert: vt, quia puer baptizatus est Deus illum saluat. Quia est confirmatus datur ei spirituale robur. Quorum opiniones cùm tam variæ sint, tamq; inter se dissidentes, alterum profectò fieri potest, vt earum nulla, alterum

certè non potest, ut plus una vera sit. Quòd si pace vestra dicere mihi licet, licebit autem quòd modestissimū est, aut fallor ego, aut nulla earum opinionum vera est, qua qui dem causa, ac controversia non aliis iudicibus opus est, quàm auditoribus viris clarissimis, atque doctissimis, quorum gravissimo iudicio si nostra hæc sententia fuerit explosa, nihil erit posthac quòd nos illi adhærescamus, sin fuerit approbata, non vereor quin sit doctis omnibus placitura.

Sic igitur secunda in hac disputatione conclusio. Sacramentum novæ legis non ideò gratiæ causa definitur, quòd disponat intrinsecus ad gratiam, producens characterem vel ornatum, gratiæ videlicet ipsius dispositione.

Primum quia ornatus ille in sacramentis non imprimantibus characterem ficticius est, & qua facilitate ponitur eadē quoque reicitur. Deinde quia sicut gratia est qualitas spiritalis supernaturalis, ita character, & ornatus ille supernaturalis qualitas est, omnemque naturæ vim excedit.

Præterea, producēs dispositiones ad animam rationalem, non est causa animæ rationalis secundo Mach. septimo. Nec enim ego spiritum & animam donavi vobis, sed mun

mundi creator, & tamen constitutum nobis est certis sanctorum, conciliorum, & scripturæ sacræ testimoniis, novæ legis sacramenta gratiam continere, conferre, efficiere, &c.

Præterea, character nec est ultima dispositio ad gratiam introductiva, nec conservativa, quominus & sine gratia imprimatur, & sine gratia in subiecto perseverat. Gratia itidem ipsa à characterem non pendet quare etiam si sacramenta characterem efficiant, non proinde sunt gratiæ causa dispositiva. Character etiam in intellectu est. Gratia verò in essentia animæ, iuxta divi Thomæ opinionem, cuius hi se discipulos profitentur. Non est igitur character propria gratiæ dispositio.

Tertia conclusio, sacramentum nõ propterea gratiæ causa Dei, quòd extrinsecus disponat ad efficiendam gratiam. Presbyter primò, quoniam aliàs solùm esset signū certum non causa, quemadmodum annulus mihi datus, in signum regis voluntatis, quod alterius opinionis sectatores concedunt, vel inuiti: explicant enim sacramentum novæ legis gratiæ causam existere, id est, signum certum & infallibile. At ostendimus retrò sacramenta novæ legis, esse

Quarta pars

esse non solum signa, sed causas.

Deinde, quia nihil plus sacramentis Christi hæc opinatio tribuit, quàm sacris maleficorum, qui adhibent ipsi quædam verba sed dæmon operatur adhibitis signis.

Præterea, quoniam me iuxta hanc quidem expositionem dicta sanctorum, aut cõciliorum, aut sacræ etiam scripturæ non saluantur, vt faciliè videre licet si loca ipsa conferamus.

Postremò, quoniam ad eundem sensum circumcisio gratiam conferret, eiusque esset causa, non aliter ac nouæ legis sacramenta. Quod quamprimum ostendemus esse falsissimum.

Quarta conclusio, sacramentum nouæ legis non est causa sine qua non, siue per accidens. Tum quia sine sacramento gratia sæpe producit, tum quia nõ lauret aqua macula animæ, sicut nec albedo in frigidat, cum nix in frigidat, eò quòd albũ illius effectus per accidens causa. Neque id concilia diffinirent, sacramenta esse causas per accidens, quod præter artem & diffinitionem est. Tum quia verè non essent nisi signa, omnia enim signa certa effectus cuiusque talia sunt, sine quibus effectus non sequitur. Tum, quia sacramentum circumcisi-

nis

Relectionis.

54

nis ad eandem normam gratiæ causa fuisset tum denique, quoniam testimonia in confirmationem primæ conclusionis citata sanè interpretari non queunt, si sacramenta solum esse causas per accidens asseramus.

Quinta conclusio, sacramentum nouæ legis non attingit vi sua instrumentali & supernaturali, qualitatem, quæ est gratia, vel fides, aut charitatem, aut alios habitus infusos, vt terra attingit figuram rei artificiosa actione reali. Volo dicere, quòd est imaginandus hic modus agendi, qui interuenit in causis naturalibus, quo pacto, scilicet, aqua in frigidat per frigus inexistens, lauat per humorem innatum, acuta etiam dolabra per aciem diuidit lignum.

Profitetur primum quia ridiculum est, concilium velle diffinire, aut etiam sanctos id asserere, quòd sacramenta attingant sua actione illam qualitatem, si enim circumcisio & reliqua sacramenta vetera, non efficiant quidem gratiam, sed Deus dabat eandem in illis, illis tamen nõ concurrentibus: non admodum refert quòd hæc noua realis actio sit addita nouis sacramentis. Et cum ad salutem nostram nihil omnino spectet quòd sacramenta contactu reali suæ virtutis qualitates supernaturales efficiant, cer-

tè su-

Quarta pars

tè superuacaneum est istam vim agendi in sacramentis admittere. Eoque magis quòd gratiam esse qualitatem, non est in ecclesia certum, quare nec fides nec concilium docet, eo modo, sacramenta gratiam efficere.

¶ Deinde, quia eodem modo creatura posset concurrere ad productionem anime rationalis, scilicet, agendo propria actione in corpus, & vi supernaturali in animam quod tamen nõ conceditur ab iis, qui eam opinionem defendunt.

Tertiò quia vel producitur noua qualitas in sacramento ad attingendum hunc effectum vel non, primum est ridiculum, secundum est absurdum sine noua virtute ad dita, sacramenta id efficere, quod ante non poterant.

Ea etiam argumenta, quæ inter dubitandum à principio fecimus, probant huius quintæ conclusionis veritatem.

Sexta conclusio. Sacramenta noua legis non solum sunt causa vel ratio motiua salutis & gratiæ. Quo pacto dicimus matrem diligere filium, quia genuit eum: me tibi benefacere, quia studiosus vel pulcher es. Quem etiam in modum causalis illa est, quia vidisti me Thoma credidisti. Ioan. 20.

&

Relectionis.

55

& illa rursus, quia fecisti hanc rem, faciam te crescere. Gene. 22.

Im primis enim pari ratione concederetur hominem esse causam animæ rationalis. Hæc enim nostra est animata anima rationali: quia habebat tales dispositiones ab homine generante productas.

Item fides in lege antiqua erat in hunc modum causa iustificationis, quia enim credidit Abraham Deo, deputatum est ei ad iustitiam, & quia ex fide parentum paruulus offerebatur Deo, iustificabatur iustus, namque ex fide uiuit etiam nunc & tamen fides non est causa gratiæ, & sacramenta nouæ legis esse gratiæ causas definiuntur.

Præterea, causa motiua non est instrumentum quo mediante effectus produciatur. Baptismus autem est instrumentum, quo Deus lauat animam, ad Ephe. 5. & confirmatur, nam aqua lauans corpus non est causa motiua, sed verè efficiens instrumentalis, at aqua baptismi cor abluit.

Item sacramentum eucharistiæ cibus est animæ, ergo non solum est causa motiua: esset enim ridiculum si definiremus, cibum corporalem esse causam augmenti. quòd hæc causalis vera sit, ego augeor, quia comedi, quum potius, cum particula causa-

lis

lis importet causam, iam de rebus ipsis oportet inquirere cuius generis sit illa causa, quam importat, finalis an efficiens, an formalis, an materialis. Nam ad hæc quatuor causarum genera reducuntur omnes. Cum igitur sacramenta non sint gratiæ causa finalis, aut materialis, aut colligimus esse causas efficientes. Quo verò modo efficiant, id est, quod quærimus, id profecto hæc opinio non explicat. Quam equidem eodem consilio, ut ceteras refelli, non ut veritatem tollerem (quid enim theologo minus conueniens est?) sed ut alios nihil de hac re explicare conuincerem.

Cum igitur certò credendum sit, sacramenta noua causas esse gratiæ atque salutis, aliquem sanum sensum & modum oportet assignare, quo causæ sint, dignum, scilicet, definitione cõcilij, dignum sanctorum omnium auctoritate, dignum tandem fide nostra, & sacrarum testimoniis literarum.

Pro eius itaq; rei explicatione, quæ ad eò magnum, & vobis, & mihi negotium fecit, intelligatis primum, causas esse in duplici differentia, alteras naturales, alteras morales. Morales autem appellamus causas liberas, quæ, scilicet, liberè mouent, ut qui consulit, qui imperat, eius res causa est,

est, quæ per eius, aut imperium, aut consilium efficitur, iuxta quem distinctionem cum actio peccati dupliciter consideretur, & in ordine effectuum naturalium, & in ordine effectuum moralium. Deus quidem causa naturalis dicitur, actionis quæ peccatum est, concurrit siquidem ad brachij motionem, qua hominem interficit, quemadmodum & cælum motorque angelus, simul etiam concurrit. At concursus hic naturalis est, non tamen illius actionis Deus est causa moralis, neque enim aut consulit, aut præcipit, quin potius prohibet.

Inter has autem causas discrimen est. Næ naturales suos effectus attingunt per vim à natura inditam, ut ignis calefacit per calorem. Morales verò non attingunt actione Physica effectus suos, nec influunt, aut producant qualitates aliquas. Neque enim oportet, ut qui consulit homicidium, actione aliqua Physica, & naturali quicquid efficiat, quemadmodum natura efficere cõsuevit.

Eadem quoque forma distinguendum est de mouente, & virtute motoris. Nam mouere dupliciter contingit, & moraliter, & naturaliter, ut qui homicidium consulit (ne ab exẽplo proposito discedamus) moraliter

Quarta pars

raliter quidem & liberè mouet: at amens, qui apprehensam manum cuiusquam per vim applicat ad vulnera, mouet naturaliter.

Virtus idem duplex, altera qua mouens moraliter mouet, altera qua naturale agens mouet naturaliter, vt in priori exemplo. Virtus motiua est auctoritas consulentis, vel ratio, qua persuasit, at in posteriori, virtus sunt ipsæ vires corporales.

Ad eundem quoque modum de effectibus supernaturalibus philosophandum est, de gratia, de charitate, de fide, de vita æterna, qui à duplici causa proficisci possunt vel ab ea, quæ habet modum agendi similem naturali, influendo attingendoque vi, & efficacia actiue potentiæ effectus eiusmodi, quo sensu sine controuersia Deus est causa virtutum infusarum, vel à causa morali, qualis oratio fuit, & meritum Christi, cum orauit pro Petro ne deficeret fides eius.

Vtrumque autem causæ genus distribuitur in principalem & instrumentalem, vt qui daret pecuniam captiuus redimendis, causa esset principalis redemptionis, moralis tamen. Pecunia verò, vel etiam minister destinatus ad redimendum causæ sunt redemptionis instrumentales.

Deinde

Relectionis.

57

Deinde magnopere considerandum, omnia quæ de sacramentis nouæ legis asseruntur, eadem & de sanguine Christi in sacris literis affirmari. 1. Ioan. 1. Sanguis Iesu Christi emundat nos ab omni peccato. Apoc. 1. Lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. & ca. 12. Vicerunt eum propter sanguinem agni, & ad Roma. 3. Quem propoluit deus propitiatorè in sanguine. Eodem ergo sensu sacramenta dici poterunt lauare, mundare, causas esse nostræ victoriæ, ac remissionis peccatorum, quo sanguis Christi lauat, mundat, peccataq; remittit.

Postremò & illud aduertendum, Christum quidem Iesum sua nobis, & merita & iusticiam contulisse. Nam factus est nobis iusticia, sanctificatio, & redemptio, vt Apostolus prioris ad Cor. cap. 1. docuit. Sed iusticiam suam tamen, & sanguinis effusi precium potissimum nobis communicat per sacramenta. Virtus enim & valor sanguinis Christi sacramentis susceptis applicatur, quæ si Christus voluisset, sine medio aliæ quo sacramento, & communicari possent, applicari.

His documentis acceptis, quæ negare non nisi impudentissimus poterit, fides sana,

H

atq;

Quarta pars

atq; catholica docet duo. Alterum est, deū per Christi humanitatē redemisse genus humanum, remisisse peccata, contulisse gratiā & gloriā. Item humanitatē Christi instrumentū fuisse, quo Deus operatus est mirabilia hæc, in medio terræ. Ioan. 1. gratia & veritas per Iesum Christum facta est, & vidimus eum plenū gratiæ, & de plenitudine eius nos omnes accepimus, & ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi, & hic est, qui baptizat in spiritu sancto, quo testimonio ad id probandum videtur Augu. lib. contra Petilianū, 3. cap. 45. & ad Ephe. 5. Dicitur Christum sanctificasse ecclesiam suam, atq; mundasse. Alterum (quod fides quoq; sana docet) sacramenta nouæ legis instrumenta esse Christi ad hanc redemptionem, gratiā gloriāque complendam. Quemadmodum ergo esset erroneum asserere sanguinem Christi, vel passionē, vel humanitatē non esse veras causas nostræ iustificationis & gratiæ (inde enim sequeretur Christum hominem non fuisse causam per quam hominū redemptio facta est, quod est hæreticū) ita quoq; error est manifestus negare sacramenta esse causas efficientes instrumentales nostræ salutis, gratiæ & iustitiæ, loquēdo de cau-

Relectionis.

58

de causa morali: id enim perinde est, ac si quis neget, suscipientes sacramenta Christi non cōlequi remissionem peccatorum ex virtute sanguinis eiusdē Christi, cuius precium eis sacramentis suscipiendis cōmunicatur, quod sine grandi errore negari non queat. Quemadmodum si ego essem apud Turcas captiuus, & eū, qui daret pecunias redēptionis, videlicet precium & magnū, qua pecunias porrigeret, & pecunias etiā ipsas causas, quæ sunt instrumenta ad redimēdū, redemptionis esse non naturales quidem, sed morales, nemo sanæ mentis ibi inficias.

Atque hæc omnia ne videamur è sensu nostro colligere, facilè vos inuenietis apud D. Tho. 3. p. q. 48. art. 6. & q. 49. artic. 2. & 56. art. 1. & 62. art. 5.

Quibus expositis, facilè (vt opinor) intelligi potest quā lōgè à veritate absint, vel qui dicunt sacramenta qualitates infulas efficere: nam per nominis ambiguitatem elapsi, à morali causa ad naturalem, vel quasi naturalem declinauere: vel qui dicūt sacramēta esse causas per accidēs, vel dispositiuas, vel signa etiā certa, qui si ad eādem normā, sanguinē Christi esse causam nostræ iustificatio-

H 2 nis

Quarta pars

nis exponerēt, rīsu digni essent Catoniano.

Nos verò theologica grauitate & dignitate seruata, cum concilio Floren. pronunciamus, nostra sacramenta, & continere gratiam, & eam suscipientibus dignè cōferre. Continere (inquam) non v̄t causa naturalis continet suum effectum, sed vt causa moralis. Crumena siquidem continere dicitur captiui redemptionem, quoniam pecuniam continet, & sacramenta, quæ cōtinent sanguinē Christi, continere dicuntur gratiā, & remissionē peccatorū, & sicut crumena pecuniam administrans, redemptionem cōfert, ita sacramentum cōfert gratiam, precium sanguinis applicās, & hæc est illa sacramentorum virtus, quæ ad eò multorum ingenia torfit. Virtus enim redemptionis in marsupio est, in quo precium redemptionis seruatur, & virtus sacramentorum sanguis Christi est, qui in sacramentis adhibetur.

Hinc denique, postrema huius disputationis conclusio manifestissimè conficitur. Sacramenta vetera, nulla prorsus, causas fuisse gratiæ atque salutis. Quæ quidem primum definita est in concilio Florē. per hæc verba.

Nouæ

Relectionis.

59

Nouæ legis septem sunt sacramenta, quæ multum differunt à sacramentis antiquæ legis: illa enim nō causabant gratiam, sed eam solum per passionem Christi, dandam esse figurabant.

Tum etiam Aposto. ad Galat. quarto sacramenta veteris legis infirma vocat, & egena elementa. Si autem cōtinerent precium sanguinis Christi, gratiamque præstaret hominibus, egena vtique & infirma minime dicerentur.

Nec potest ab hoc Pauli testimonio excipi circumcisio, de qua præcipua erat cū Galatis controuersia, cuiusque causa, tota illius epistola disputatio textitur.

Præterea, in epistola ad Romanos Apostolus apertè docet, circumcisionem acceptam, non in iustitiæ causam, sed in signum & accepit Abraham (inquit Apostolus) signaculum circumcisionis, signum iustitiæ fidei. Vnde & Ambrosius epistola ad Constantium 77. quæ est libri noni postrema, id ipsum ex eo probat, quòd Genesios. 17. legitur. Circūcidetur in vobis omne masculinum, vt sit in signum fœderis inter me & vos, in signum, ait, non in causam.

Præterea, sacerdotium totū veteris legis,

H 3 aut

Quarta pars

aut ministri eiusdē legis, non fuerunt causa remissionis peccatorum, vt Apostolus ad Heb. 9. ca. monstrat. Ad sacerdotium autē veteris legis spectabat omnia sacramenta etiā circuncisionis administrare. Sacramenta ergo veteris legis non erant causa gratiæ ac remissionis peccatorum.

Præterea, vt Augu. epist. 19. ad Hieronymum ait: si lex non iustificabat, quanto magis illa, quæ significationis gratia præcepta sunt, circuncisio, & cætera quæ reuelatione gratiæ latius innotescente, necesse fuerat aboleri, iustificare neminem poterant? Adde huc Hieroným. in commentariis super epistolam ad Gala. in illud capitis, 5. nec circuncisio aliquid valet, nec præputium, sed fides. Circuncisio inquit, idcirco utilis fuit iis qui lege vixerunt, non quia circuncisi erant, sed quia credita sunt illis eloquia dei quæ in opera vertentes, à salute extranei nõ fuerunt. Circuncisio verò, tunc, vt cætera quoq; legis valuit, quãdo & benedictiones carnales, legem seruantibus spondebantur. Hæc Hieronymus.

Præterea vt D. Thomas. 3. parte. q. 82. articu. 6. irrefragabiliter argumentatur. Si sacramenta veteris legis erant causa gratiæ, aut

Relectionis. 60

aut id erat ratione sui secluso merito Christi, & hoc non nisi Christus gratis mortuus esset, quod Apostolus ad Gala. 2. collegit, vel erant causæ virtute passionis Christi futuræ, quod affirmari non potest. Nam causa efficiens siue instrumentalis seu principalis semper præcedit effectum. Quare humanitas Christi, eiusque sanguis, priusquã in rerum natura essent, causæ finales esse poterant, causæ efficientes esse non poterant. Quamobrem sacramenta veteris legis, salutem & gratiam in virtute passionis Christi efficere non valebant.

Quinta pars.

D ERGO (vt ad postremam relectionis partem, nostra decurrat oratio) primum est idemq; præcipuum discrimen inter noua & vetera sacramenta: quod Concilium Florentin. apertè lucideq; definit, in hæc verba.

Quinta pars

Nouæ legis septem sacramenta, multum à sacramentis differunt, antiquæ legis: illa enim non causabant gratiam, sed eam per passionem Christi dandum esse figurabāt: hæc verò nostra, & continent gratiam, & eā digne suscipientibus conferunt. Et concil. Trident. sessione. 7. de sacramentis in communi, cano. 2.

Si quis dixerit, nouæ legis sacramenta, à sacramentis antiquæ legis non differre, nisi quia ceremoniæ sunt aliæ, & alij ritus externi, anathema sit. Quòd autem sit inter vtraque sacramenta discrimen declarat Trident. concil. cano. 6. 7. & 8.

Alterum est, quòd noua conferunt gratiam aliquā adultis, sine meritò operantium sed veteribus susceptis citra operantiū meritum, nulla adultis gratia conferebatur.

Prior pars patet ex Concil. Trident. sessione septima cano. octauo. Si quis dixerit, nouæ legis sacramenta opere operato non conferre gratiam, anathema sit. Vfus etiam sacramentorum veteris legis erat gratiæ meritorius, si à charitate proficileretur: si ergo sacramenta nouæ legis non conferrent gratiā, nisi ratione vsus meritorij, certè nō plus essent causa gr̃æ, q̃ legis antiquæ sacramēta.

Item

Relectionis.

61

Item si solus vsus sacramentorum nouæ legis, esset gratiæ meritorius, tunc per sacramenta eadem, non plus applicaretur nobis sanguis Christi, quā per reliqua opera charitatis: quòd est erroneum. Nec in concilio Florentinò, definirentur sacramēta nouæ legis gratiam conferre, sicut alia opera charitatis. Effer enim ridicula definitio, nec in hoc differret à sacramentis veteribus: esset enim definitio falsa.

Posteriorem verò partem, vel ex eo tenere conuincimur, quòd si circumcisio vel alia sacramenta veteris legis cōferrent aliquam gratiā citra meritū suscipientium, illa verè, causæ gratiæ & iustificationis existerent: quòd paulò ante argumentis certissimis refellebamus. Ratio autem huius differentiæ est: quia meritum Christi nobis communicatur per sacramenta noua. Vnde, præter id, quòd nos meremur suscipiēdis sacramētis, aliqua nobis gratia datur ex meritò Christi. At cū passio domini causa esset finalis sacramentorū veteris legis, non operabatur quicquā nisi per actionem intendentis illā: finis enim non habet aliū effectum præter effectū agentis qui mouetur ad finem. Inde ergo si adultus circūcidebatur, non maiore gratiam

Quinta pars

gratiam accipiebat ex circumcissione, quam per actum fidei in Christum merebatur: ad Rom. 3. vnus Deus qui iustificat circumcissum ex fide, & præputium per fidem.

Tertium discrimen est, quòd sacramenta nouæ legis conferunt gratiam atritis: sacramenta verò legis antiquæ, si à non contritis accipiebantur, nihil efficiebant. Prior pars suaderet: tum quia conferre, id in sinuat, dare scilicet quod non habebas: ostensum est autem nobis gratiam conferri per nouæ legis sacramenta. Tum etiam, quia alias, sacramenta noua non essent gratiæ causæ, sed augmenti eiusdem gratiæ.

Præterea Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua: præstat ergo baptismus vitam spiritualem etiam illi qui antea non habebat. Et ad Ephē. quinto. Mundās eam lauacro aquæ, & ad Tit. 3. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos. Item Leo Papa, epistola. 56. ad septimum, decernit, paruulis per baptismum remitti originale, adultis & originale & actuale. Et Ioan. 20. Quorū remiseritis peccata remittentur eis: ergo per sacramentum absolutionis potest remitti mortale peccatum, etiam quod alias nō erat remissum

Relectionis.

62

remissum. Nam si effectus baptismi & absolutionis non est remittere culpam mortalem sed pœnā: ergo non cōferunt hæc sacramenta gratiā, siquidē effectus proprius eorum, hoc est, remissio pœnæ, sine gratia conferri potest, & ratio huius est, quam sæpe resumpsimus, quod meritū Christi applicatur nobis per sacramenta noua. Quare sine nostro proprio merito, per meritū Christi applicatum iustificabimur. Hinc verò posterior pars confirmatur. Quia enim in sacramentis veteris legis non erat aliud meritum nisi fidei, ex fide quippe erat tota iustitia, idcirco sicut non dabatur plus gratiæ, quàm fides mereretur: ita nec gratia conferbatur nisi habenti dispositionem. Quæ alioqui ipsa per se esset idonea ad remissionem peccatorum: quam dispositionem, cōtritionem appellamus.

Quartū discrimen, quod per sacramentū baptismi remittitur tota pœna, & per alia sacramenta nouæ legis aliqua saltem pars pœnæ, sine merito proprio, ratione ipsius sacramenti, sed per sacramenta veteris legis, pœna peccatis debita non remittebatur, nisi pro quantitate fidei, & meriti accipientis illa sacramenta. Huius verò differentiam eadem

eadem quoque ratio est, applicantur enim nobis satisfactio Christi per baptismum ad pœnæ remissionē: sed per circuncisionē, nō applicabat nisi propria circūcisi satisfactio, & meritū. Et hinc etiam sumitur argumentū pro tertio discrimine. Nam quēadmodū ex eo quod applicatur nobis satisfactio Christi per baptismum, remittitur pœna citra nostrum opus: ita ex eo quod applicatur nobis meritum Christi, culpa non ponentibus obicem.

Quintum discrimen, sacramentum nouæ legis à quocunq; etiam infideli conficiatur & administraretur, iustificat: sacramentū verò antiquū, siue naturæ, siue scripturæ nō iustificabat paruulos, nisi à fidei administraretur. v. g. Filij Ismaël non iustificabantur quamuis parentes circūciderent eos ad imitationem Abraham, & ideo paruuli dicebantur saluari in fide patrum: nisi enim exterius sacramentum, esset protestatio fidei interioris in saluatorem, non remittebatur peccatum paruulo. Cuius rei argumentum est: quia vetera sacramenta remittebāt paruulis originale ex pacto misericordiæ diuinæ, non ex iustitia. Pactū autem & cōuentio erat, vt sacramētis protestantibus fidem salua

saluatoris, homines saluarentur. Signum enim accepit Abraham circūcisionis, signaculum iustitiæ fidei, ad Roma. 4. & Gen. 17. Circūcideretur in vobis omne masculinū, vt sit in signum fœderis inter me & vos. At sacramenta nouæ legis conferunt gratiam ex iustitia & merito Christi. Vnde etiam si paganus sit, qui baptizat, dum modo applicet meritum Christi, conficiens verum sacramentum, siue credat, siue non credat, iustificat suscipiētem, & propterea vocat apostolus sacramenta vetera, infirma & egena elementa: quia ratione sui nihil efficiebāt, sed solum ratione fidei vel propriæ, vel alienæ à qua pficiscebant. Nec id vacat in præsentia discutere an parentes ministrantes sacramenta paruulis, oporteret esse in gratia, vt pueri iustificarentur. An satis esset protestatio fidei quamlibet mortuæ. Vtraque enim pars suos habet assertores. Sed illa tamen, vt pia magis, ita quoq; probabilior est, quæ tenet in fide parentum saluari paruulos, siue illa fides viua esset, seu esset mortua.

Sextum discrimen, quod sacramētorum nouæ legis Christus dominus fuit auctor, proximus & immediatus, at sacramenta vetera per

Quinta pars

per angelos & Moysen mediatores à Deo sunt condita. Atque illud quidem in Conci. Triden. sess. 7. de sacramentis in communi cano. 1. definitur his verbis. Si quis dixerit sacramenta nouę legis non fuisse omnia à Iesu Christo domino nostro instituta anathema sit. Et videtur suaderi ex eo quod Ioã. 1. dicitur. Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Sacramenta igitur antiquę legis vmbra, scilicet, & figurę gratiæ, & veritatis per Christum efficiendę à Moysen sunt instituta, at sacramenta gratiæ & veritatis ab eo sunt condita per quam gratiam & veritas facta est.

Item primo ad Corin. primo. Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est? Aut in nomine Pauli baptizati estis? Vbi beatus Apostolus ex eo cogit non alterius, quàm Christi nomine, & auctoritate baptismum conferri posse, quòd sola mors Christi, quę per sacramentum applicatur, idonea esse potuit ad remissionem peccatorum. Atque ex consequenti solius Christi erat baptismum condere, cui vim sui sanguinis applicaret. Sic enim explicatur locus à Cipriano ferrione, quem paulò ante citauius. Propriè omnipotentia Dei sibi retinet hunc effectum

Relectionis.

64

fectum, scilicet, remissionis peccatorum. Nec enim Paulus pro nobis crucifixus est, aut nos gloriamur in Paulo, sed in cruce domini, cuius virtus omnia peragit sacramenta: sine quo signo nulla consecratio meretur effectum.

Idem quoque August. tracta. 5. in Ioannem. Potuit autem Dominus noster Iesus Christus, si veller, dare potestatem alicui sermo suo, vt daret baptismum suum tanquã vice sua, & transferret à se baptizandi potestatem, & cõstitueret in aliquo seruo suo, & tantam vim daret baptismò translato in seruum, quantam vim haberet baptismus datus à Domino. Hoc noluit, ideo vt in illo spes esset baptizatorum, à quo se baptizatos agnoscerent. Noluit ergo seruum ponere spem in seruo. Ideoq; clamabat Apostolus, cum videret homines volentes ponere spem in se ipso. Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis?

Item, prioris ad Corin. 4. Sic nos existimet homo, vt ministros Dei, & dispensatores mysteriorum eius: non conditores, inquit, sed dispensatores.

Præterea, D. Ambro. lib. 4. de sacramē.

cap.

Quinta pars

cap. 4. Auctor sacramentorum, ait, quis est nisi Dominus Iesus: de cœlo ista sacramenta venerunt.

Ciprianus etiam, sermone de ablutione pedum, quantum equidem intelligo, idem tradit, summum ipsum sacerdotem Christum suorum sacramentorum fuisse institutorem, & auctorem:

Præterea, quia aliàs posset ecclesia sacramenta, quæ instituit abolerè, aliâq; rursum inducere. Atque ex consequenti Christianam religionem, quæ sacramentis maxime constat inuètere atque innouare.

Præterea, hæreticus est, qui de sacramentis nouæ legis aliter sentit, quàm Romana tenet ecclesia, vt capit. ad abolendam. extra de hæreticis dicitur, sed nisi essent ex reuelatione tradita à Christo nõ esset hæresis ea negare. Cùm fides circa ea sola versetur, quæ ex Christi traditione Apostolis accepta, ad nos vsque peruenerunt. At re vera quod vniuersa tenet tenuitq; semper ecclesia, nec conciliis institutũ est, nõ nisi ad eas traditiones pertinere potest, quas ex diuina reuelatione verbo tenus ab Apostolis accepimus, ita ait Augustinus. 4. li. de bapti. ca. 24. Maxime cum sacramenta nouæ legis gratiam

Relectionis.

65

gratiam conferant, quam sicut & gloriam conferre, solus Domini est, & Christi sui, qui precium sui sanguinis, quibus maluit signis applicuit. Sed sacramenta vetera: quoniam signa vacua erant, per homines meritos institui commodè potuerunt.

Vltimum discrimen est, quod sacramenta nostra aperiunt ianuam regni cœlorum: quàm aperire vetera nequiverunt. Quod eleganter tradit Innocentius capit. maioris, extra de baptis. Nam vt Apostolus docet ad Hebr. 9. nondum erat propalata sanctorum via, quousque sacerdos Christus ingressus est viam nouam, & introiit semel in sancta, æterna redemptione inuenta.

Quia igitur agnus occisus dignus est habitus, qui aperiret librum & solueret septem signacula eius: quoniam redemit nos Deo in sanguine suo, fecitque nos Deo nostro regnum & sacerdotes. Apocalip. 5. Sanguis autem communicatur nobis per sacramenta noua, non item per vetera conficitur vti que, sacramenta hæc nostra (quod illa minime faciebant) regnum nobis aperiunt cœlorum.

Argumenta verò, quibus priori loco suadere nitebamur eiusmodi effecta, quæ sacramē

cramentis nouæ legis tribuuntur, à nulla re corporea proficisci, ostendimus retrò esse vanissima: interest enim nihil ad præsentè disputationem, ac sacramenta illam qualitatem efficiant. Quod si interesset id à theologo disputari, facillimè soluitur. Nam solus Deus producit illam qualitatem, si de productione loquamur, ad modum agentis naturalis. Sed si de eadem qualitate, quatenus gratos nos reddit Deo, sermonem facimus (sic enim ad mores, & morales causas comparantur) habet præter Deum causas instrumentales, humanitatem Christi, sanguinem, sacramenta, sacramentorumque ministro. Nam quod sancti negant, sacerdotes dare spiritum sanctum, habet intelligi per auctoritatem, non per ministerium, de consecratione. distinct. quarto aliud est, & capit. commodo. Illud verò Hieronymi Matth. 16. contra illos sacerdotes dicitur, qui pro suo arbitratu, potestatem soluendi, ligandi que sibi arrogabant. Cùm tamen clavis scientiæ, clauem potentiæ debeat antecedere. Ambrosius verò asserit nullam causam mediam effectum iustificationis attingere: quoniam gratia à solo Deo produci potest, quæ solus dat gratiam & gloriã.

Ad

Ad primum autem eorum, quæ obijciuntur, ut omnia sacramenta sanctificationis & gratiæ esse causa probarentur. Respondeo, non opus esse sacramentum quodcumque sic esse practicum signum, ut verè efficiat sanctitatem: sed sat est, ut practica à nobis nuncupentur, quòd Deus in illorum signorum applicatione, vsuque sanctificet, id enim commune est omnibus sacramentis. Vel distinguenda est duplex sanctitas: altera legalis, altera spiritualis: vtriusque enim. A postor. ad Hebræ. 9. meminit. Omnia igitur sacramenta efficiunt aliquam sanctitatem, & munditiam, vel legalem, ut vetera: vel spiritualement, ut noua. Ut. 1. 2. q. 103. art. 2. & eadem facilitate reliqua dilues, præter Augustini testimonium ex libro secundo, de nupti, & concu. Quod sine dubio pro nobis facit, si fide, qua oportet referatur. Legit autem Erasmus, nec aliter commodè potest, in hunc modum, ex quo instituta est circuncisio in populo Dei, quæ erat tunc signaculum iustitiæ fidei, ad significationem purgationis, valebat magnis, & paruulis originalis veterisque peccati. Quòd si Beda aut quisquam etiam alius dixerit, circuncisionem, eandem peccati curationem præstitisse

Quinta pars

stitisse quam baptismus, id sanè interpretandum est, sensusq; potius sequendus quàm verba: quæ nos plura quàm erat in voto fecimus: sed non plura fortassis quàm opus erat, ad argumenti varij, atque perplexi expositionem. Quo quidem explicando, non vsque ad eò sumus arrogantes, vt ne vereamur ex his, quæ tam multa diximus, quædã vt falsa reprehendi forsitan iure posse. Alia vera licet, pro rei tamen ipsius, vestraque omnium dignitate tractari potuisse, tum accuratius, tum elegantius. At concedendum non nihil occupationibus erratisque nostris interim conuiuendum, vt vestra humanitate studia nostra subleuata recreentur. Quæ videlicet omnia vestris obsequiis addixim⁹

discipulorum nostrorum commoditatibus adiudicauimus: seruatoris Iesu

Christi gloriæ, atque honori
consecrauimus in secula
sempiterna. Dixi.

Deo gratias.

NOs el Arçobispo de Toledo, &c. Por quanto por parte de vos el Licenciado Alonso Mendez de Robles impresor de libros en la nuestra villa de Alcala, nos ha sido hecha relacion como voste neys començado ha imprimir en vuestra emprenta, que es la que solia ser de Iuan de Brocar, vn tratado de Penitencia, compuesto por el muy Reuerendo in Christo padre, el Obispo Fray Melchior Cano, y que a causa de la pregmatica, y prohibicion de su Magestad, nueuamente hecha sobre esta materia, no podeys acabar la impresion de del dicho libro sin nuestra especial licencia, y nos supplicastes os la mandassemos dar: y nos considerando que la dicha obra ha sido otra vez impressa, y es de autor tan catholico, y de tan sana doctrina, que sera muy vtil a todos los estudiosos della tuuimos lo por bien. Porende por la presente os damos la dicha licencia, para que podays acabar la impresion del dicho libro. Con tato que luego que se acabare de imprimir, antes que se venda, ni diuulgue o comuniquen con otra persona, lo mostreys, y hagays ver al Reuerendo padre el maestro Mancio cathedratico de Theolo-

gia en aquella vniuersidad, para que con su censura, y approbacion se pueda diuulgar y vender, y no antes. Lo qual os mandamos asi hagays y cūplays en virtud de santa obediencia, y sopena de excommunion. Hecha en Toledo a quatro dias del mes de Nouiembre de mil y quinientos y cinquenta y ocho años.

Frater Bartholomæus Archiepiscopus Toleranus.

Por mandado de su Señoria Illustrissima.

Christoual de Peregrina secretario.

Errata prime relectionis.

fo. 7. facie. i. versu. 7. pœnitēt pro pœnitētiā.
fo. eodem fa. 2. ver. 9. egii pro egi.
fo. 8. fa. 1. ver. 12. menanza pro metanza.
fo. 10. fa. 1. ver. 21. petuit pro peribit.
fo. 13. fa. 1. ver. 23. graitam pro gratiam.
fo. 15. fa. 2. ver. 17. congugi pro coniungi.
fo. 19. fa. 1. ver. 20. virtutum pro vitium.
fo. 21. fa. 1. ver. 26. miseria pro misericordia.
fo. 23. fa. 2. ver. 20. primis pro primus.
fo. 24. fa. 1. ver. 16. tristamur pro existemur.
fo. 27. fa. ver. 14. nos pro non.
fo. 28. fa. 1. ver. 4. homini pro huiusmodi.
fo. 29. fa. 2. ver. 6. oscitentam pro oscitante.
fo. 30. fa. 1. ver. 23. exulte pro exuite.
fo. eod. fa. ead. ver. 25. ordium pro odium.
fo. 33. fa. 1. ver. 10. ostendad pro ostendat.
fo. 36. fa. 1. ver. 18. vnusque pro vnusquisq;
fo. eod. fa. 2. ver. 6. proposito pro ppositio.
fo. eod. fa. ead. ver. 10. bapisma pro baptisma.
fo. eod. fa. ead. ver. 12. ac pro at.
fo. eod. fa. ead. ver. 15. cure pro quare.
fo. 39. fa. 1. ver. 4. disputabat pro disputationē.
fo. 40. fa. 1. ver. 1. intentionē pro intensionem.
fo. eod. fa. 2. ver. 6. quod pro quidem.
fo. eod. fa. ead. ver. 24. sunt pro sum.
fol. 42. fa. 2. ver. 9. vbi dicitur actum amoris
deest habere vt quatuor.

fo. 43. fa. 1. ver. 25. vbi dicitur extra salutis statu-
rum debet esse extra salutis statum esse con-
stitutum.

fo. 44. fa. 1. ver. 5. asperanda pro aspernanda.
fo. eod. fa. ead. ver. 7. intelligat pro intelligas.
fol. eod. fa. 1. ver. 3. theocres pro theologicas.
fo. 45. fa. 2. ver. 9. aurum pro autem,
ibid. fa. 2. ver. 16. moralis pro mortalis.
fo. eod. fa. ead. ver. 25. discrim⁹ pro discrimus.
fo. 48. fa. 2. ver. 23. vbi dicitur voluntas effi-
cax martyrium debet esse voluntas efficax
martyrii & martiriū.

fo. 51. fa. i. ver. 7. viniale pro venialium.
fo. eod. fa. 2. ver. 13. aserebat pro aseruerat.
fo. 52. fa. 1. ver. 7. lanitas pro sanitas.
fo. eod. fa. ead. ver. 17. vltimo pro vltimum.
fo. 53. fa. 2. ver. 8. in principio deficit hanc.
fo. 57. fa. 1. ver. 8. mendatium pro mandatū.
fo. 58. fa. 2. ver. 9. comedenti pro come dēdi.
fol. eod. fa. ead. ver. 27. incipiētē pro insipientē.
fo. 59. fa. 1. ver. 7. excedit pro accedit.
fo. 59. fa. 1. ver. 24. chelidome pro chelidonia.
fo. 64. fa. 2. ver. 26. illum pro illud.
fo. 65. fa. 1. ver. 10. testis pro festis.
fo. eod. fa. 2. ver. 27. articulis pro articulus.
fo. 70. fa. 1. ver. 10. effligat pro efflagitat.
fo. 71. fa. 2. ver. 8. mortaliter pro moraliter.
fo. 81. fa. 1. ver. 1. contritionem pro confirma-
tionem.

fo. 82. fa. 1. ver. 11. vbi dicit si facultas adest de-
ficit si non adest.
fo. 84. fa. 1. ver. 11. explicitio pro explicito.
fo. 87. fa. 1. ver. 11. vbi dicitur potuerunt adipi-
sci debet esse non potuerunt Adipisci.
fo. 87. fa. 2. ver. 15. remittimur pro remittitur.
fo. 90. fa. 2. ver. 3. quæ secundum tristitia est
quæ secundum Deum tristitia.
fo. 91. fa. 1. ver. 7. insinuamus p̄ insinuabim⁹.
fo. 92. fa. 1. ver. 21. vbi dicitur cōfessor primo
deest. 6. vltimo.
fo. 97. fa. 1. ver. 2. vbi dicitur di. Tho. dist. 16.
debet esse dist. 19.
fo. eod. fa. 2. ver. 24. comparet pro cōpareat.
fo. 120. fa. 1. ver. 2. tenatur pro teneatur.
fo. eod. fa. ead. ver. 18. ostendebant pro osten-
debat.
fo. eod. fa. ea. v. 19. necessitatē pro necessitas.
fo. eod. fa. 2. ver. 15. vbi dicitur quæ commu-
nem doctrinam sit deest contra commu-
nem doctrinam sit.
fo. 126. fa. 2. ver. 20. separamus p̄ separemus.
fo. 130. fa. 2. ver. 24. netitur pro nitatur.
fo. 131. fa. 2. ver. 15. cōfessionē pro cōfessione.
fo. 135. fa. 1. ver. 22. ostendeať pro ostendetur.
fo. 141. fa. 2. ver. 18. episcopali pro particulari
fo. eod. fa. ead. ver. vlti. hodi pro huiusmodi
fo. 143. fa. 2. ver. 2. hoc pro hac.
fo. eod. fa. ead. ver. 8. confessor pro cōfessori

fo. 144. fa. 1. ver. 2. præcipiūt p̄ præcipuunt.
fo. 145. fa. 1. ver. 16. ratio pro nulla ratione.
fo. 149. fa. 2. ver. 27. confessio p̄ confessione.
f. 150. fa. 2. v. 16. ergo neget pro ergo si neget.
fo. 156. fa. 2. ver. 23. certa pro certam.
fo. 159. fa. 1. ver. 28. dominor pro dominum.
fo. 161. fa. 2. ver. 12. tum pro tunc.
fo. 163. fa. 2. ver. 10. salutaribus p̄ salutaribus.
fo. 168. fa. 1. ver. 3. quasi pro quæ.
fo. eod. fa. ead. ver. 19. esset pro essent.
fo. 172. fa. 1. ver. 28. quoteni pro quotani.

Secunde relectionis errata.

fo. 4. fa. 2. ver. 16. aligabis pro aligabit.
fo. 9. fa. 1. ver. 1. nouam pro noua.
fo. 12. fa. 1. ver. 25. christus pro christi.
fo. 19. fa. 2. ver. 5. ecclesiasticis p̄ ecclesiastici.
fo. 22. fa. 1. ver. vltimo pure pro puer.
fo. 24. fa. 2. ver. 23. iustitie pro iuste.
fo. 28. fa. 1. ver. 1. affectum pro affectuum.
fo. 37. fa. 1. ver. 1. euastegio pro euestigio.
fo. 40. fa. 2. ver. 18. illa quidem erat pro illa
quidem quaestio erat.
fo. 44. fa. 2. ver. 26. andetus pro anadetus.
fo. 50. fa. 1. ver. 10. tactus ve pro tactu suz.
fo. eod. fa. ead. ver. 12. ignis pro aquis.
fo. eod. fa. ead. ver. 23. concilio pro conciliū.
fo. eod. fa. 2. ver. 14. munlans pro mundans.
fo. 51. fa. 1. ver. 11. vnum pro vnus.

fo. eod. fa. ead. ver. 26. quinto pro quinti.
fo. 53. fa. 1. ver. 19. dei pro dici
fo. eod. fa. ead. ver. 20. presbyter pro pbatio.
fo. 53. fa. 2. ver. 3. sacris pro sacramentis.
fo. eod. fa. ead. ver. 6. me pro nec.
fo. eod. fa. ead. ver. 15. falsissimū p falsissimū.
ibid. ver. 20. macula pro maculam.
ibid. ver. 22. pauidens causa pro pauidens est
causa.
fo. 54. fa. 1. ver. 11. quod est imaginandus pro
quod non est imaginandus.
ibid. ver. 17. profiteretur pro probatur.
fo. 62. fa. 2. ver. 1. aplicantur pro aplicatur.
ibid. ver. 10. meritis christi culpa pro meritū
christi remittitur culpa.
fo. 63. fa. 2. ver. 14. quā gratiam pro quē grā.
fo. 64. fa. 1. ver. 10. sermo pro serbo.
fo. 65. fa. 2. ver. 4. ac pro an.
fo. 66. fa. 1. ver. 7. nuncperentus pro nuncu
pentur.

